

CENGİZ AYTMATOV GÜNLÜKLERİ

ABDILDACAN AKMATALIEV

Kırgız
Edebiyatı
BENGÜ

Çevirmenler
DOÇ. DR. CILDIZ İSMAİLOVA
DR. MUSTAFA KUNDAKCI

Günlük

Abdildacan Akmataliev
Cengiz Aytmatov Günlükleri

«Elips Kitap»

Akmataliev A.

Cengiz Aytmatov Günlükleri / A. Akmataliev — «Elips Kitap»,

© Akmataliev A.

© Elips Kitap

Содержание

ÖNSÖZ	5
ABDİLDACAN AKMATALİEV (MELİS) AMANTUROĞLU	6
ÖZGEÇMİŞİ	
AKMATALİYEV VE AYTMATOV ARASINDAKİ YAKINLIK	7
Abdıldacan Akmataliev:	9
CENGİZ AYTMATOV'LA İLGİLİ GÜNLÜKTEN	11
AYTMATOV HAKKINDA ETÜT	12
1981 Yılı	14
1983 Yılı	16
1985 Yılı	18
1986 Yılı	26
Конец ознакомительного фрагмента.	43

Abdılcan Akmataliyev Cengiz Aytmatov Günlükleri

ÖNSÖZ

Günlük türü edebiyat sanatı ile biliminin sınırlarının kesiştiği kavşak noktasında yer alır. Yazarın okurla muhataplığını bir sanatkâra has ve hikâyenin imkânlarına göre kurduğu; buna karşılık muhtevayı kişi, zaman, yer ve olay gibi her unsuruyla yaşadığı gerçek hayattan aldığı günlük türü sanatın bilimle iç içe bulunduğu bir yazı biçimidir.

Abdılcan Akmataliyev'in günlük türünde kaleme aldığı 'Cengiz Aytmatov'un Günlüklerinden' adlı bu eserde de hem Kırgız hikâyesine dair unsurları hem de Türk ve dünya edebiyatının önemli ismi Kırgız yazar Cengiz Aytmatov'un sanatına ve hayatına dair gerçek detayları görmek mümkündür. Akmataliyev, Türkistan coğrafyasının hafızası ve hazinesi olan Aytmatov'u temel uğraş alanı hâline getirmiş bir edebiyat adamıdır. Eserlerine dönük tahlillerin dışında bizzat Aytmatov'un konu edindiği bu eser, edebiyat tarihi açısından da oldukça kıymetlidir.

Akmataliyev'in doktora konusu olarak çalıştığı Aytmatov'la ilk tanışıklığı Bişkek'te bir konferans vesilesiyle gerçekleşir. Günlüklerin en başında verilen bu sahnenin ardından Akmataliyev edebiyata olan merakı sayesinde, usta yazar Cengiz Aytmatov'un güvenini kazanır. Ona karşı hiç eksilmeyen saygısı ile bu güven duygusunu kalıcı hale getirir. Ardından onu içerden gözleme fırsatı bulur ve nesrin samimiyet duygusuna en çok ihtiyaç duyan günlük türünde kaleme aldığı eserinde onu pek çok açıdan olabileceği kadar gerçek bir biçimde anlatır. Zira büyük yazarların okuyucusu ile yaşadığı en büyük sorun aradaki mesafeyi makul olanın da ötesinde bir uzaklığa taşıyan hayranlık duygusudur. Okur, hayranı olduğu yazara sıradan insanlara has bir yaşama biçimini yakıştıramaz çok zaman. Akmataliyev, Aytmatov ile okuru arasında oluşabilecek mesafenin tehlikeli bir uzaklığa dönüşmesini yazdığı günlükle engeller.

Bugün için sadece Kırgız ya da Türk edebiyatında değil, dünya edebiyatında bir zirve, bir klasik olan Aytmatov'un; onu en yakından ve doğru bir biçimde tanıma fırsatı bulan, hayatını onu anlama ve anlatmaya adanmış Hocam Akmataliyev'in kaleminden çıkan günlüklerle daha içerden tanınmasına aracılık etmekten tarifsiz bir mutluluk duymaktayım. Bu çalışmanın ortaya çıkmasında bizi bu çalışmaya teşvik eden çok değerli hocam Prof. Dr. Abdılcan AKMATALİYEV'e, Türkiye Türkçesine aktarılmasında ve editörlüğünde birlikte çalıştığımız Doç. Dr. Cıldız İSMAİLOVA'ya, çalışmadaki dilbilgisi ve imla hatalarının redaksiyon- kritiğini yapan çok kıymetli dostum Öğr. Gör. Yılmaz BACAĞLI'ya, eserin yayınlanması konusunda yol gösteren, ufuk açan yaklaşımıyla Doç. Dr. Yakup ÖMEROĞLU'na ve eseri yayınlayan Bengü Yayınlarına teşekkürü bir borç bilirim.

Dr. Öğr Üyesi Mustafa KUNDAKCI

ABDILDACAN AKMATALİEV (MELİS) AMANTUROĞLU ÖZGEÇMİŞİ

Abdıldacan Akmataliev (Melis) Amanturoğlu 15 Ocak 1956 tarihinde Narın'da dünyaya gelir. 1972 yılında Frunze şehrinde 5 numaralı okuldan mezun olduktan sonra Kırgız Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesinde başladığı lisans eğitimini 1977 yılında bitirir. 1977-1979 yılları arasında Oş Pedagoji Üniversitesinde öğretim elemanı olarak çalışır. 1979 yılında Bilimler Akademisinde başladığı akademisyenlik görevini bugün de sürdürmektedir. Bu görevinin yanı sıra Edebiyat ve Sanat Enstitüsü (1992-1994), Manas Bilimi ve Edebî Kültürün Milli Merkezi (1995-2008), C. Aytmatov Dil ve Edebiyat Enstitüsü (2008-2013) müdürlüklerini yapar. 2013-2016 yılları arasında Kırgızistan Cumhuriyeti Millî Bilimler Akademisi Başkan Yardımcısı olarak çalışan Akmataliev, 2016 yılından itibaren yeniden C. Aytmatov Dil ve Edebiyat Enstitüsü Müdürlüğüne getirilir.

Monografi türünde 49 kitap yazan Akmataliev, 10 bildiri ve 700'e yakın makale kaleme alır. Türkiye, Kazak, Özbek ve Azerbaycan Türkçelerine aktarılan çalışmaları ayrıca Rusça, İngilizce, Almanca, Fransızca, Çince, Japonca dillerine de çevrilir. Kırgız kültürünün ve genel olarak bütün Türk dünyasının en önemli zenginliği olan Manas Destanının üç kahramanına ait halk arasında anlatılan varyantların 15 cilt, S. Karalaev'in varyantının 4 cilt, ve S. Orozbekov'un varyantının ise 9 cilt olarak akademik basımı onun editörlüğünde gerçekleştirilir. 'El Adabiyatı' (Halk Edebiyatı) serisi 31 cilt, 'Rusça- Kırgızca' sözlük 4 cilt, 'Ç. Aytmatov'dun Çıgarmaları' (C. Aytmatov'un Eserleri) Kırgızca ve Rusça 8 cilt, 'Kırgız Tilinin Tüştürmө Sөzdüğü' (Kırgız Dilinin Açıklamalı Sözlüğü) 2 cilt, 'Sagımbay', 'Sayakbay', 'Alıkul Osmonov', 'Toktogul Ansiklopedisi, Kaşgarlı Mahmut'un 'Türk Sөzdör Cıynagı' (Divanü Lugat'it-Türk) 3 cilt, Balasagunlu Yusuf'un 'Kut Alçu Bilim' (Kutadgu Bilig) 3 cilt, 'Babür', 'Türk Adabiyatının Cıynaktarı' (Türk Edebiyatı Koleksiyonu) 33 cilt, 'Kırgız Adabiyatının Tarihi' (Kırgız Edebiyatı Tarihi) 10 cilt ve bu eserler gibi üç yüzden fazla çalışmanın yayınlanmasına katkıda bulunur. 1992-2016 yılları arasında akademisyenlerin binden fazla kitabının yayınlanmasına da aracılık eder. Bu kitaplar her seviyeden eğitim kurumunda ders kitabı olarak yaygın bir biçimde kullanılmaktadır.

Doktora Tezi Meclisi Başkanlığı (1994-2006, 2013-2016), CAK bilirkişiliği (2006-2008), Yürütme üyeliği (2009-2013). Kırgız ve Kazak üniversitelerinde, enstitülerinde yüz yetmişten fazla bilimsel çalışma komisyonunda görev alan ayrıca yine bu üniversitelerden çoğunda öğretim üyesi olarak çalışan yazar, farklı seviyelerde yetmiş kadar öğrenciyi de akademiye bizzat kazandırır. Yetiştirdiği öğrencilerin çoğu Kırgız olmakla birlikte Rus, Çin, Türk ve Kazak uyruklu öğrencileri de vardır. Uluslararası 80'den fazla, ulusal 350'den fazla sempozyumun düzenleme komitesi üyesi ve katılımcısıdır. Başta Moskova, Pekin, Tokyo, Seul, Paris, Ankara, İstanbul, Bakü, Taşkent, Aşkabat, Astana gibi şehirler olmak üzere birçok şehirde bilimsel faaliyetlere katılır. Dil ve edebiyat alanında bilimsel yayın yapan birçok dergide hakem veya editör kurulunda yer alan Abdıldacan Akmataliev, uluslararası ve ulusal ölçekte pek çok ödül, nişan, madalya ve unvan sahibidir.

AKMATALİYEV VE AYTMATOV ARASINDAKİ YAKINLIK

Cengiz Aytmatov Hakkındaki Günlüklerin yazarı Akmataliyev Abdıldacan, çok yönlü bir sanat ve bilim adamıdır. Edebiyat alanında kaleme aldığı makale, bildiri, konferans gibi bilimsel çalışmalarının yanı sıra şiir de yazan Akmataliyev, döneminin önemli isimleri ile de oldukça samimî ilişkiler kurmuştur. Bunlardan en dikkat çekici ve ilginç olanı Cengiz Aytmatov'la olan yakınlığıdır. 1970'li yılların sonunda başladığı doktora çalışmasını Çağdaş Kırgız ve Kazak edebiyatlarının ilişki ve zenginleşme sürecinde Cengiz Aytmatov'un sanatının oynadığı rolünü anlama konusu üzerine yapar. Dönemi için oldukça büyük bir cesaret gerektiren bir tercih olan doktora çalışması sürecinde 2 Ekim 1980 tarihinde Cengiz Aytmatov'la Bişkek'te bir sempozyumda karşılaşan Akmataliyev, yazara doktora çalışmasından bahseder. Onun da bu çalışmayı zımnen onaylaması ve Akmataliyev'den haberdar olduğunu hissettirmesi aralarındaki samimi alakamın ilk adımı olur.

Akmataliyev ile Aytmatov ortak ilgi alanları olan edebiyat uğraşı sayesinde karşılıklı güven ve saygı esasına dayanan bir yakınlık kurar. İş ve ilgi temelinde başlayan bu yakınlık zaman içerisinde insanî anlamda bir yaklaşmayı da beraberinde getirir. Akmataliyev ve Aytmatov ailece görüşmeye ve edebiyat dışındaki alanlarda da ortaklıklar kurmaya başlar. Birbirlerini farklı ortamlarda yakından tanıma fırsatı bulan bu iki isim arasında dönemin şartları gereği özellikle husumetin, kıskançlığın ve ideolojik körlüğün yoğun olarak yaşandığı edebî sahada pek görülmeyen bir güven duygusu oluşur. Abdıldacan Akmataliyev 1982 yılında oldukça kapsamlı ve detaylı bir şekilde hazırladığı, “Çağdaş Kırgız, Kazak Edebiyatlarının Etkileşimi ve Zenginleşmesinde C. Aytmatov'un Sanat Anlayışının Rolü” adlı tezini başarıyla savunur.

Aytmatov, döneminde kendisini ispatlamış bir yazar olarak eserlerini olumlu ya da olumsuz anlamda kritik edecek güvenilir bir isim bulmakta oldukça zorlanır. Ayrıca onun eserlerini kendiliğinden eleştiri konusu yapabilecek cesaretle bir edebiyat araştırmacısı bulmak da o dönem için imkânsız gibidir. Akmataliyev dönemin bu usta yazarının sanat anlayışı ve yazdığı eserler üzerine gerek yayın öncesi gerekse de yayın sonrası değerlendirme yapma cesaretini biraz da Aytmatov'un talebi ile kazanır. Üzerinde konuşulmaya değer eserler üzerine yazarın da katkısı ve oluruyla Akmataliyev'in hazırladığı tenkit yazıları Kırgız edebiyatında özellikle bu sahada yapılan çalışmaların en iyi örneklerindedir. Aytmatov'un sanat anlayışı ve eserleri konusunda Akmataliyev'in kaleme aldığı değerlendirme yazıları; eleştirmen ve yazar arasındaki hususî yakınlık sebebiyle kötü niyetten uzak, eserlerin en iyi şekilde karşılanması yönünde eleştirmenin yazar adına duyduğu samimî kaygı sebebiyle de sahte iltifatlardan arınmış gerçek değerlendirmeler olarak görülebilir.

Sadece Kırgız edebiyatının değil Türk ve dünya edebiyatının da önemli bir ismi olan Aytmatov'un eserlerinin özellikle kendi vatanında ve bütün Türkistan coğrafyasında hakkıyla okunmasına ve o eserler üzerine yapılacak ilmî çalışmalara öncülük etmesi bakımından Akmataliyev'in çalışmaları oldukça önemlidir. Aytmatov'un eserlerinden hareketle bir toplumsal düşünce merkezi oluşturmak, onun sanat ve fikir dünyasının etkisiyle yeni isimler yetiştirmek amacıyla 'Cengiz Aytmatov Kulübü'nü kuran Akmataliyev bu kulübün varlığını sürdürmesi için de elinden gelen fedakârlığı gösterir. Kırgız halkının ve Türk dünyasının ortak değeri olan Aytmatov'un bilge yanının anlaşılması için gençleri, ünlü edebiyat adamlarını ve gazetecileri bir araya getiren kulüp faaliyetleri sayesinde Abdıldacan Akmataliyev, bir yandan Kırgız düşünce ve edebî hayatının gelişip zenginleşmesini diğer yandan uluslararası bir vizyon kazandırılan Cengiz Aytmatov Kulübü adına verilen ödüllerle bu zenginliğin dünya tarafından tanınmasını sağlar.

Akmataliyev, Cengiz Aytmatov Bilim Enstitüsünü de kurarak onun sanat anlayışı ve eserleri üzerinde yapılacak bilimsel araştırmalar sayesinde millî bilinci, millî ruhu gelecek kuşaklara

tanıtmayı amaçlar. Makaleleri, konferanslarının yanı sıra Aytmatov'u en samimî hâllerinde anlattığı günlükler üzerinden bu çalışmalara en büyük katkıyı Akmataliyev yine kendisi yapar.

Abdildacan Akmatiev: “Günlük- İnsan Hayatı”

Söyleşi: Doç. Dr. Cıldız İSMAİLOVA

– **Abdildacan hocam, Cengiz Aytmatov’la ilgili bir günlük yazmaya nasıl karar verdiniz?**

– Cengiz Hoca ile tanıştıktan sonra beraber pek çok zaman geçirdik, bazılarını hatırlıyorum bazılarını ise unutmaya başlamışım. Her şey insanın aklında kalmıyormuş. Ben her şeyin aklımda kalacağını düşünüyordum. Meğerse zaman geçtikçe ve günlük yaşam mücadelesi içinde bazılarını unutabiliyormuş insan. Biz 1980 yılında tanıştık, 1990 yılında ise günlüğü yazmaya başladım. Günlük yazma fikrinin oluşmasında, Kazakların ünlü aktörü, “Kız Cibek” filminde “Bekecan” rolünü oynayan Asanaalı Aşimov’un günlüğünün etkili olduğunu söyleyebilirim. Aşimov her bir gününü saatine kadar nerelere gittiğine kadar yazıya geçirmiş. Örneğin hangi toplantıya katıldı, toplantı saat kaçta başladı, o toplantıda kimler konuşma yaptı, kimlerle görüştü vb. Fakat ben, her bir günümü bu kadar detaylı bir şekilde yazıya geçiremedim. Bu sebeple birçok olay yazı dışında kaldı. Kısa olsa da “Aytmatov Cönündö Etüt” (Aytmatov Hakkında Etüt) adlı günlüğüm yayımlandı. Okuyucuların ilgisinin çok olduğunu görünce günlüğün önemini daha iyi anladım.

– **Günlüğü okuduğunda üstadımız büyük yazar C. Aytmatov bunu nasıl karşıladı? Günlüğünüzde hayalî olaylar kullandınız mı, yoksa anlatılan her şey doğrudan gerçek hayattan mı alındı?**

– Başlarda günlüğü kendim için yazıyordum. Ermeni bir edebiyatçının C. Aytmatov ile görüşerek onunla birlikte tatile gittiklerini ve orada kebab yapıp yediklerini ele alan 10 sayfadan fazla yazısını okuduktan sonra ben de günlüğümden bir parçayı o günün yayın organlarından biri olan “Frunze Şamı” gazetesine verdim. Günlüğüme olan ilgi günden güne arttı, yazı işlerine ve bana mektuplar gelmeye başladı. Çünkü kendin de bilirsin, yazarın kişilik hayatı, bakış açısı, karakteri hakkında okuyucular pek fazla bilgi sahibi değillerdi. Cengiz Hocaya “Frunze Şamı” gazetesinde yayımlanan kısımların yanı sıra başka malzemeler de vermiştim. Hoca: “Güzel malzemelermiş!” diyerek kendi fikrini bildirmişti. Ünlü tenkitçi ağabeyimiz Keñeşbek Asanaliev ile birlikte aynı odada oturuyorduk, o da beni desteklemişti. Ben bu çalışmada hayal ya da süs kullanmadım. Günlük bu anlamda edebî bir eser değildir. Günlüklerde gerçeği farklı anlatarak, süsleyerek yazmak olmaz. Bu sebeple günlükler gerçek hayattan alınarak yazıldı. Buna karşılık günlük, bir edebî esere konu olabilir ya da malzeme sağlayabilir. Ünlü roman yazarı Samsak Stanaliev “Ak Carıktın Ayıkpagan Sınığı (Ak Aydınlığın İyileşmeyen Kırığı)” adlı romanını yazarken benim günlüğümünden faydalandı ve yaşanan olayları edebi şekilde süsleyerek anlattı.

– **Her zaman üstadınızın yanında bulunurdunuz, onu en iyi tanıyan kişiydiniz. Ondan öğrendiklerinizi, onun size kattıklarını öğrencilerinize aktarabildiniz mi?**

– Elbette, onun birçok iyi özellikleri zaten biliniyordu. Fakat onu tanıdığımda onun gerçekten örnek alınabilecek bir insan olduğunu gördüm. Mütevazılık, cömertlik, merhametlilik, iyilik, fedakârlık vb. özelliklerini öğrencilerime hem anlatıyorum hem de onu örnek olarak gösteriyorum. Öğrencilerimin çoğu da onun yolunda gidiyor.

– **Bütün dünyanın ilgi duyduğu C. Aytmatov’un halkın bilmediği başka nasıl kişilik özellikleri vardı?**

– Şöhretinden dolayı insanların çoğu onun aşırı ciddi, aşırı sırlı ve gizemli biri olduğunu düşünürdü. Fakat Cengiz Hoca, insan psikolojisinden anladığı için karşısındaki kişiyi rahatlatır ve onun rahat bir şekilde sohbet etmesini sağlardı. İnsanda olması gereken tüm güzel vasıflar Aytmatov’da vardı.

– Millî dillere gereken önemin verilmediği Sovyet döneminde C. Aytmatov’un çocuklarının, ailesinin Kırgız dilini öğrenmesinde sizin çok büyük emeğiniz vardır. Günlüğünüzde de bu konudan bahsedilmekte. Niçin böyle bir girişimde bulundunuz ve şu anda onlarla olan ilişkiniz nasıl?

– Cengiz Hoca her zaman oğul ve kızlarının ana dillerini bilmelerini istemiştir. O zaman kızı Şirin’in, birinci sınıfı 5 numaralı Kırgız okulundan tamamlayıp ikinci sınıf için 13 numaralı İngiliz dilinde eğitim veren okula kaydolduğu dönemdi. Oğlu Eldar ise biraz evde biraz da kreşte zaman geçiriyordu. Çocuklarının Kırgız dilini bilmelerini Cengiz Hoca kendisi istediği için bu girişimi de kendisi başlatmıştır ve bu sebeple bu eğitimin devam etmesine özen göstermiştir. 2-3 sene sonra onlar Moskova’da ve İngiltere’de okumaya başladılar. Günümüzde onlarla karşılaştığımızda, iyi ve hoş bir şekilde sohbet ederiz. Çocukluk dönemlerinde yaşadıklarımızı hatırladıklarını zannediyorum.

– Siz üstadımızla birçok programda birlikte bulundunuz. Türkiye’de yapılan pek çok etkinlikte de siz yine yanındaydınız ve günlükte de bunlardan bahsettiniz. Peki günümüzde C. Aytmatov ile ilgili olarak Türkiye’de düzenlenen etkinlikleri nasıl değerlendiriyorsunuz?

– Türk okuyucuları Aytmatov’u öylesine okuyup geçmezler, severek tekrar tekrar okurlar. Türkiye’de Aytmatov’u tanıtmak için güzel çalışmalar yapılıyor. Günlüğümde yazdığım gibi Türkiye’de Hoca ile üç dört kere birlikte bulduk. Ona devlet düzeyinde hürmet ve saygı gösteriyorlardı. Aytmatov da Türkiye halkını öz kardeşi gibi görmüştür. Yazarın vefatından sonra onun eserleri daha da çok sayıda basılmaya devam etmiştir. Ankara’da, İstanbul’da yazarın heykeli dikilmiş, bazı sokaklara ismi verilmiştir. Türkiye’nin hemen hemen bütün şehirlerinde ve üniversitelerinde uluslararası sempozyumlar, konferanslar, anma programları düzenlenmektedir. Türkiye kadar Aytmatov’un namını yücelten başka bir ülke yoktur diyebilirim. Türkiye’nin bundan sonra da yazarın eserlerini gelecek kuşaklara aktarmak adına pek çok faaliyette bulunacağını düşünüyorum.

– Öğrencisi olmanız hasebiyle sizinle bağlantı kuruyorlardır. “Babam ölürse ölsün, babamı gören ölmesin.” deyişindeki gibi bütün Türk dünyasındaki yazarların, bilim adamlarının sizinle her zaman irtibatta olduğunu ve size saygı gösterdiklerini görüyoruz. Bununla ilgili ne düşünüyorsunuz?

– Türkiye, Kazakistan, Özbekistan, Rusya, Almanya, Çin vb. ülkelerin bilim adamları ile sıkı irtibat halindeyiz. “Aytmatov Okuuları” (Aytmatov Bilimi) adlı uluslararası konferanslar düzenliyoruz. Bu konferanslarda bildiriler sunuluyor ve bildiri kitapları yayımlanıyor. Bu yayınlar sayesinde Aytmatov Bilimi, dünya bilimi haline geldi. Bu gelişmede yukarıda bahsettiğim tüm ülkelerin katkısı vardır.

CENGİZ AYTMATOV’LA İLGİLİ GÜNLÜKTEN

Kırgızistan Cumhuriyeti’nin Millî Bilimler Akademisi

Sosyal ve İktisadî Bilimler Bölümü

C. Aytmatov Dil ve Edebiyat Enstitüsü

Akmataliev Abdıldacan

AYTMATOV HAKKINDA ETÜT

İnsanoğlunun hayatındaki kimi özel hadiseler, buluşmalar, sohbetler onun hafızasında unutulmaz izler bırakır. İşte hafızamdaki sevinçli hatıralar “nesir gibi tekdüze” hayatı “şiir gibi coşkulu” bir şekle dönüştürerek gönlün teline dokunan bir beste, kokusuyla ruhu saran göz kamaştırıcı türlü çiçekler gibi oluyor. Neticede yaşadığımız hayatı dolduran her şey; bu kıymetli olaylar sayesinde daha güzel, nefis, dağ pınarı gibi temiz, güneş ışınları gibi parlak ve sıcak hissedilir.

Hayatımın en mutlu ve tatlı zamanları Kırgız edebiyatının başarılı, meşhur şair ve yazarları ile -örneğin Cengiz Aytmatov, Rasul Gamzatov, Mustay Karim, Kamil Yaşen, Zulfiya İsrailova, Olcas Süleymanov, Abdicalil Nurpeisov ve diğerleri ile yüz yüze görüşerek sohbet ettiğim zamanlardı. Bugün hâlâ bu insanların eserlerini büyük bir ilgiyle okumakta, karakterlerini örnek almakta, onlarla gurur duymakta ve onlara saygı göstermekteyiz. Bu kadar kıymetli insanlarla birlikte yaşamış, çalışmış ve hareket etmiş olmak bile başlı başına ne kadar büyük bir mutluluktur...

Bu önemli şahsiyetlerle birçok kez buluştuk ve sohbet ettik. Bu sohbetler sırasında yaşananları ve anlatılanları zamanında yazmak lazımdı; fakat biz bunun gereğini yapamadık. Yine de o günleri not aldığım günlüklerimin bazı kısımlarını paylaşmak isterim. Bu günlükte genel olarak şahit olduğum olaylar ve duyduğum sözler konusundaki şahsi görüşlerim yer almaktadır. Doğrusu günlük yazma işini fazla önemsemiyoruz. Zaman geçip yıllar ilerledikçe “köprünün altından ne sular aktı?” sözündeki gibi geride kalan ve o zamanlar sıradan görünen yaşanmışlıklar üzerine tekrar konuşma ihtiyacı doğuyor. Günlük yazıların önemi küçük yazılardan başlayıp bütün halkın ilgisini çekmesindedir diye düşünüyorum.

Büyük insanların eserlerini okuyunca hayran olur, şaşırırız. Fotoğraflarını basında gördüğümüzde heyecanlandığımız da doğrudur. Yeni yayınlanacak eserlerini büyük bir sabırla bekler, ne hakkında yazdıklarını öğrenmek için acele ederiz. O kişinin bizimle birlikte yaşadığını, yanımızda olduğunu düşündüğümüzde gönlümüz heyecandan çırpınmaktadır. Onları bir defa görmek, onlarla kısa bir süre de olsa sohbet etmek isteyen insanlar sayısızdır. Eğer birisi bir şekilde bu arzusuna kavuşur da onlardan birini görür ya da kısa bir süre de olsa sohbet edebilirse yaşadıklarını bir “masal” şeklinde anlatır. Evet, Cengiz Hoca'nın bugünün masalına dönüştüğü bir gerçektir.

Ben de çoğu gibi Cengiz Hoca'yı ilk kez bir fotoğrafta gördüm. Bu büyük insanın fikir ve sanat hayatını araştırmaya başladığımda onun hayali rüyalarım da giriyordu. O zamanlar yazarı bir kere olsun görebilme isteğiyle sabırsızlanıyordum.

Nihayet 1 Ekim 1980 tarihinde Dil ve Edebiyat Enstitüsünün danışmasında Cengiz Hoca'nın heybetli vücudu gözlerime ilişti, heyecanlanmaya başladım. Konferans yerini öğrenmeye gelmişti. Ertesi gün yani 2 Ekim'de Akademinin büyük salonunda, yazısı yeni oluşan halkların edebiyatıyla ilgili (Yeni Edebiyatın Gelişimi ve Sosyalist Realizmin Sorunları) Sovyetler çapında bir konferans düzenlenecekti. Demek, konferansa katılacağı kesinleşti diye düşündüm. Ertesi gün Akademinin büyük salonu dolduğunda saat 10:00'ı gösteriyordu. Benim beklediğim adam yoktu, gecikiyordu. Durmadan etrafıma bakınıyordum. Meşhur edebiyatçı Georgiy İyosifoviç Lomidze edebiyat meselesi üzerinde konuşuyordu. O arada salondakiler sağanak yağmur gibi gür bir sesle alkışlamaya başladılar.

Baktım ki benim beklediğim insan, Cengiz Törökuloğlu Aytmatov geliyordu. O, elini sallayarak herkesin oturmasını işaret etti. Katılımcı misafirler de onu ilk kez gördükleri için, protokoldeki yerini alana kadar saygıyla alkışlıyorlardı.

Konferansın ilerleyen kısmında Cengiz Hoca'ya söz verdiler. O, edebiyatın önemli problemleri hakkında kendi fikirlerini söyledi. Özellikle edebî ilişkileri araştırma konusu üzerinde durarak, araştırılacak işlerin neler olduğunu belirtti. Altay halkının genç şairi Borontoy Bedyurov hakkında söylediği şu sözler aklımda kalmıştı:

“Ben zamanında ana dilinde kendine has özellikleri koruyan, eski Türk dilinde konuşan halkların biri Altay halkının kısa edebiyatını incelemiştim. Onların Borontoy adlı genç bir şairi vardır.

Ben onun şiirlerini okudum. Onun şiirleri büyük bir felsefe taşımaktadır. O, Altay edebiyatında, Altay millî düşüncelerinde olan bütün zenginliklerini zamanımızın en yüksek seviyesine getirebilmiştir. Bu da her bir edebiyatın kendinde yükselişin en büyük malzemelerinin olduğundan haber vermektedir”.

Edebiyat ilişkilerinin araştırılması gerektiği üzerinde durdu. Edebiyatçılar onu dikkatle dinliyorlardı. Onun katılımı konferansı canlandırmıştı, bu bir bayramdı.

Ara verildi. Misafirler Cengiz Hoca ile selamlaşıyorlardı. Aniden onu, Özbeklerden edebiyatçı bir kız ile sohbet ederken gördüm. Selam verip tokalaştım ve aceleyle: “Sizinle görüşebilir miyim?” dedim. Cengiz Hoca’nın yüzüne baktım. Tokalaştığım elimi sıkmasındaki samimiyetten yazarın beni gönülden kabul ettiğini anladım. Bizi izlemekte olan halk, ikimiz dışarıya doğru yürüdüğümüzde bize yol veriyordu.

“Cengiz Hoca, ben geçenlerde bir iş için Kazakistan’day-dım. Kaltay Muhamedcanov, Olcas Süleymanov, Zeynulda Kabdolov gibi arkadaşlarınız size selam söylediler. Bunu iletmek istemişim.” dedim.

“Teşekkür ederim. Oraya niçin gitmiştin?” diye tekrar sordu.

“Ben sizin sanat anlayışınız ve eserleriniz üzerinde araştırma yapıyordum. Oraya malzeme toplamak için gitmişim.” diye cevap verdim.

“Hımm güzel. Geçende “Sovetik Kırgızistan’da (Sovyet Kırgızistan) yayımlanan Kaltay ile sohbet seninki demek?!” dedi.

“Evet.” dedim. Sevinçten içim ısındı, terlemeye başladım. “Demek okumuş.” diye düşündüm.

Vedalaştıktan sonra arabasına binip gitti. O günkü tarif edilemez mutluluk nedeniyle akşama kadar sevinçten uçarcasına dolaştım; sanki mutluluk denizinin dalgalarında yüzyordum...

1981 Yılı

Yaz... Hava çok sıcaktı. Cengiz Hoca'nın Akademinin yanındaki postaneye girdiğini gördüm. Hemen dördüncü kata koştum. Masamın çekmecesinden bir kitabımı alıp aceleyle bir şeyler karalayarak dışarı çıktım. İki üç dakika sonra Cengiz Hoca postaneden çıktı. Selamlaştım, tokalaştık. Elimdeki kitabımı uzattım. O zaman beni gerçekten tanıdı galiba: "Araştırma için gezilere gidiyor musun?" dedi. Ben yakın zamanda Almatı'ya gidebileceğimi söyledim. Çok geçmeden Hoca'nın arabasına ulaşmıştık. Kapısını kendi açtı ve oturarak kitabımın sayfalarını karıştırmaya başladı. Ben ne yapacağımı bilemeden bekliyordum. Sonra Cengiz Hoca: "Tamam." dedi ve arabanın kapısını eğilerek kapattı.

O günün üzerinden çok geçmemişti. İş çıkışında bir iş için sinemaya gitmiştim. Sinemada film gösterimi başlamıştı. Karanlık bir odaya girdim. Salonu kimse yoktu. Film devam ediyordu. Cengiz Hoca en sondaki koltuklarda oturmuştu. Ben de o tarafa doğru gidiyordum. Ayağım bir şeye takıldı, az kalsın düşüyordum.

"Aa Tölömüş, (Okeev sandı beni galiba) gel!" dedi. Ben kısık bir sesle:

"Ben Tölömüş Hoca değilim." diyebildim. Yanaklarım ve kulaklarım heyecan ve utançtan yanıyordu. Cengiz Hoca'nın yanındaki bir koltuğu boş bırakarak oturdum. Cengiz Hoca ekrana bakıyordu, ben ise ona... O filmi dikkatle izlerken bazen kendi kendine mırıldanıyordu. Özellikle "Sumkar" işçi takımının öküzden süt sağmaya çalışmasını izlerken güldü. Sonra ekin ekme bölümünü izleyince bana dönerek:

"Bu güney tarafta çekilmiş bir bölüm galiba. Biz de ise boorsok (kızartılmış hamur) saçarlar." dedi.

"Öyledir demekle yetindim." Yine bir bölüm hakkında soru sordu:

"Bu yaptıkları nedir? Tabiatın güzelliğini bozuyorlar..."

Ben ekrana baktım. Çocuklar, öğrenciler ağaçlara tırmanarak, ağaç yapraklarını çuvallara topluyorlardı.

"Hayvanlar için yiyecek topluyorlar." dedim.

Cengiz Hoca durumdan biraz rahatsız oldu. Filmde gösterilen olayları onaylamadığı ve bunları seyretmekten pişman olduğu için yerinde oturamıyordu. O anda bir kez daha Cengiz Hoca'nın hassasiyetinden tabiatın samimi olarak korumak isteyenler olduğuna inandım. Film de bitti. O bir türlü sakinleşmeden, tabiata eziyet edildiği endişesiyle salondan ayrıldı...

* * *

Bulgaristan'dan gelen misafir ile sinemaya giderek 'Beyaz Gemi' filmini izledik. Ben ona bazı bölümler hakkında açıklama yapmaya çalışıyordum.

Profesör olarak çalışan 47 yaşında bir Türk'müş. Cengiz Hoca ile sohbet etmek, onun sanat anlayışı ve eserleri hakkında sorular sormak için gelmiş. Film bitmeden, Cengiz Hoca'nın kendisini beklemekte olduğunu söyleyerek onu götürdüler. Çok geçmeden Cengiz Hoca, S. Çokmorov ve başkaları bir araya gelerek fotoğraf çektirmeye başladı. Deminki misafirin fotoğraf makinesi varmış. Bir iki kişinin ricası ile biz de fotoğraf çektirmek için sıraya geçtik. Bu yaptığımız birilerinin hoşuna gitmedi galiba: "Siz ne yapıyorsunuz, uzak durun!" dedi. Biz ise sıradan ayrıldık. O anki gücenikliğini sormayın. İçimden: "Hiç değilse kibar bir şekilde söyleselerdi." diyordum. Biz de fotoğraf çektirsek fena mı olurdu?

* * *

27 Ekim 1981. Cengiz Hoca'ya bazı konularda fikirlerini sormak için yanına gittim. Gidişimin asıl sebebi, 2 Ekim 1980 tarihinde görüştüğümüzde Kırgız-Kazak edebi ilişkilerine bağlı olarak sorduğum birçok sorunun cevabını almaktı. Sekreter: “Girin!” dediğinde bütün vücudum heyecandan ateş gibi olmuştu. Kendimi toparlayarak içeri girdim. Odası genişti ve masasının üzerinde kâğıtlar vardı. Cengiz Hoca gözlük takmıştı. Yaklaş, gibisinden bir el işareti yaptı. Niçin geldiğimi sordu. Mümkünse sorularımın cevaplarını almaya geldiğimi söyledim:

“Çok mu acil?!”

“Doktora tezim için kullanmak istiyordum.”

“Ne zaman savunacaksınız?”

“Yeni yılın ilk aylarında.”

“Bu sorular dışındaki malzemelerin yeterli mi?”

“Evet.”

“O zaman, sana başarılar. Zaman olursa sorularını sonra yanıtlayayım.”

“Tamam. Teşekkür ederim Hocam. Kendinize iyi bakın. Zamanınızı aldığım için özür dilerim.”

Masasının üzerinde duran “Gün Olur Asra Bedel” romanını bana hediye etti. Kitapta şöyle bir not var: “Kırgız edebi biliminin çalışkan yâğütlerinden biri olan kardeşim Akmataliev Abdilda'ya, Ben teşekkür ettikten sonra okuyucuların beğenilerini kazanacak, iyi eserler yazmaya devam etmesini dileyerek ayrıldım. Bu benim için büyük bir mutluluktur...”

27 Ekim 1981”

1983 Yılı

Halk arasında “Tuz kısmet etsin!” şeklinde güzel bir söz var. Eğer biri: “Aytmatov senin evine misafir olsa, ne yapardın?” diye sorsa: “Rüyamda bile olmayacak şeyleri söyleyip başımı ağrıtmama!” derdim. Fakat, halkımızın bu altın sözünde hiç şüphe yokmuş. Tuz kısmet ederse... Böylece Cengiz Hoca'ya bizim evden tuz kısmet eden 25 Kasım 1983 tarihi ailemiz için çok önemli bir gün oldu. 24 Kasım'da sinemanın yanından geçerken Hoca'nın odasının ışıkları yanıyordu. “Acaba görüşsem mi ki?” diye düşünürken bu düşüncenin beni odasının girişine kadar nasıl sürüklediğinin farkına varamadım. Sekreterine Hoca ile görüşmek istediğimi söyledim. Hoca da kabul etti. Güzel sohbet ettik. ‘Gün Olur Asra Bedel’ romanının SSCB Devlet Ödülüne layık görülmesi vesilesiyle kendisini kutladım. Komsomol (Komünist Gençlik Birliği) Ödülü'nün bana verildiğini söyledim. İşimde başarılar diledi.

“Cengiz Hocam, eğer zamanınız varsa yarın evimize gelip misafirimiz olsanız.” dedim. O da evimin şartlarını, kimlerle kaldığımı ve misafirlikte kimlerin olacağını sordu.

“Zamanım var mı bir bakayım. Adresini ve telefonunu bırak.” dedi. Eve gelip söylediğimde bana kimse inanmadı. Öyle büyük bir insanı karşılamak için en az beş altı gün hazırlık yapılması gerektiğini ve hiç olmazsa evdekilere bir danışmam gerektiğini söylediler.

Ertesi gün saat on birde telefon çaldı. Ben açtım:

“Abdilda'nın evi midir?”

“Evet, benim.”

“Ben, Aytmatov'um!”

Ben ne diyeceğimi şaşırardım. Kalbim bir an için durmuş gibi oldu. Hoca:

“Biz akşam gelemeyeceğiz galiba. Kızımız Şirin üşütmüş, ateşi yüksek.” dedi.

“Akşama kadar iyileşecektir Hoca'm.” dedim. O anda nasıl oldu da ağzımdan kaçırardım:

“Hocam, sizin için koyun kesilmişti.” deyiverdim.

“Öyle mi? Eğer gelirse de fazla oturmayalım, iki üç saat yeterli olacaktır. Sofrada sohbet kuralım. Rektör C. Akimaliev ile yazar K. Akmatov'u da katsak fazla olur mu ki!”

“Fazla olmaz Hoca'm, daha iyi olur.”

“O zaman tamam.”

Gerçekten çok sevinmiştim. Bir ihtiyaçtan, sıkıntıdan kurtulmuş gibi hafiflemiştim. Hoca ile kim sohbet edebilecekti ki? Yemekle sohbeti birleştirmek aslında güzel bir fırsat değil miydi?

Saat 18.00. Dışarı sını firtınalı. Misafirlere bakmak için kapıya çıktım. Zaman ilerlerken ilk gelen Kazat Hoca oldu. İlk defa görüştüğümüz için kendisiyle tanıştık, sohbet ettik. Ben: “Gelemeyecekler mi, yoksa kayboldular mı?” diye endişeleniyordum: Saat 19:00'u geçtiğinde ‘Volga’ geldi durdu. Onların geldiğini hemen anladım. Misafirler eve girip yerlerine oturduktan sonra hâl hatır sordular. Soruları annem cevaplıyordu. İlk sözü benim almamı istediler. Bunu beklemiyordum. Cengiz Hoca'yı, ‘Gün Olur Asra Bedel’ romanının SSCB Devlet Ödülü'ne layık görülmesi sebebiyle tebrik ettim. Cengiz Hoca'nın sanat anlayışını ve eserlerini araştırmada, Kırgız edebiyatçıların çok eksik kaldıklarını, gelecek genç nesillerin bu eksiklikleri tamamlayacaklarını umduğumu ve özellikle Cengiz Hoca'nın sanatı ile ilgili bilimsel konferansların düzenlenmesi gerektiğini söyledim.

Her türlü konu üzerinde durduk; edebiyat, siyaset, tarih vb. Cengiz Hoca'nın söylediğine göre ‘Gün Olur Asra Bedel’ romanının ödüle layık görülmesine kendisi de çok memnun olmuş.

Söz Cengiz Hoca'ya verildi. O, esasında şunları dedi: “Sen çok gençken değerlere, ödüllere ulaşmışsın, doktor olmuşsun, şimdi de adaylık nişanını takmaktasın. Senin yaşındaki birçok genç hâlâ hayattaki yerlerini bulamıyorlar. Sen bu bahtını korumaya çalış. Senin için şu anda sadece bir şey eksikmiş, o da eş. Kendine layık bir kızla evlenirsen sana yeter!”

Ondan sonra on, on beş dakikalık bir ara verildi. Misafirler benim odaya geçerek fotoğraflara, kitaplara bakıyorlardı. Cengiz Hoca bayanı (bir müzik aleti) görüp, “Bunu kim çalıyor?” dedi.

“Kardeşim.”

“Çalsın bakalım.”

Bolot, iki üç şarkı söyledi; misafirler de dikkatle dinlediler. Cengiz Hoca arada telefonla Şirin’in durumunu sordu. Zar zor yürüyen iki yaşındaki Akılbek (kardeşimin oğlu), Cengiz Hoca’nın yanına yaklaşıp elini ona uzattı. Cengiz Hoca da: “Oo, ne güzel ocukmuşsun sen!” diyerek onun başını okşadı.

Söz Mariya balaya verildi: “Bu zamana kadar evlenmemen iyi olmuş.” dediğinde yanında oturanlar: “Niçin?” dercesine dikkat kesildiler. “Çünkü.” diye sözüne devam etti. “Eğer bu zamana kadar evlenmiş olsaydın eşin, ben seni doktor ve aday yaptım diye başının etini yerdı”. Herkes glşt. Ben de: “Evlenecek olursam sizleri de davet ederim.” dedim. Saat 22.30’da dışarı çıktık. Araba bekliyordu.

O gece uyuyamadım, her Şeyi bir film izliyormuşçasına tekrar tekrar başa sarıyordum.

1985 Yılı

Günler, aylar, yıllar geçti. Cengiz Hoca'yı o günden 2 Eylül 1985 tarihine kadar görmedim. Bir defasında iş yerine giderek sekreter Sveta'ya Mustay Karim ile olan sohbetimi, 'Gün Olur Asra Bedel' romanının Kazakça çevirisini (Ş. Murzaev göndermişti), akademisyen Z. Ahmedov'un Abay hakkındaki monografisini bırakmıştım.

Saat 10.30'da sinemaya gittim. Cengiz Hoca'ya bundan iki sene önce önerdiğim konferansı düzenlemek istediğimi söyleyecek, genç araştırmacılar tarafından yayınlanan 'Şu anki edebî durum ve Cengiz Aytmatov' adlı tezi verecek ve eğer imkânı varsa bu konferansa katılmasını rica edecektim. Gittiğimde henüz gelmemişti. İkinci kata çıktığım sırada gelmekte olan birinin sesini işittim. İşte, Cengiz Hoca'nın heybetli vücudu. Elinde bir sürü kâğıt vardı. Yüzü gülüyordu.

"Nasılsınız?"

Hoca başını eğerek sorumu cevapladıktan sonra: "Ben de seni arattırıyordum. Konuşmamız gereken şeyler var, gitme." dedi. Bekledim. Katılım kalabalıktı, biraz fazla beklemek zorunda kaldım. Bu arada görüşmeye 'Manas' bölümünün başkanı Samar Musaev, Sverdlovsk sinemasından gelen insanları da getirmişti. Zaman geçiyordu, öğle arası yaklaşmıştı. Onlar içeri girdiğinde Cengiz Hoca dışarı çıktı. "Seni çok beklettim galiba. Başka bir gün de konuşabiliriz." diyerek elimden tutup koridora doğru yürüdü.

"Tamam..." dedim.

"Yok, zamanım var diyorsan bekle." deyince ben de kendisine acelem olmadığını ilettim

"O zaman bekle." diye cevap verdi.

İçeri geçti. Hepsini uğurladıktan sonra sekreterlikte oturan Nurgül ile beni çağırttı. Odasına girdim. Her şey eskisi gibiydi. Hiçbir değişiklik yoktu. Her zamanki gibi masa üzeri kağıtlarla doluydu. Cengiz Hoca'nın yanına yaklaşarak: "Neru ödülünüz kutlu olsun." dedim.

"Teşekkür ederim. İşlerin nasıl?" diye sordu. Oturdum ve Hoca'nın sorularını cevaplamaya başladım.

"Enstitü işleri nasıl gidiyor?"

"İyi."

"Hangi konularda araştırma yapıyor?"

"Şu anda 'Kırgız Sovyet Edebiyat Tarihinin' 1.cildini bitirdiler."

"Komisyon işi galiba."

"Evet. K. Asanaliyev, A. Sadıkov, S. Cigitov- enstitüden, K. Artıkbaev, B. Alimov-üniversiteden birlikte çalıştılar. İkinci cildi de bitmek üzere."

"Sen?"

"Orta Asya, Sibiry vb. yerleri gezerek malzeme topladım. Geçen sene 1984 yılında Ufa'ya giderek Mustay Karim Hoca ile görüştim. Sizin hakkınızda pek çok iltifatta bulundu ve iyi dileklerini ilettiler. Size selam söyledi. Onunla sohbetimiz 5 Temmuz 1984 tarihli "Kırgızistan Madaniyatı" gazetesinde yayımlanmıştı. Sekreterinize gazeteyi bırakmıştım.

"İyi. Ailen nasıl?"

"Annem iyi. Kardeşim de çalışıyor."

"O gün gördüğüm çocuk nasıl, büyüyor mu?"

"Şimdi koşuyor. Bense henüz evlenmedim."

"Eski evinizde mi kalıyorsunuz?"

"Evet."

Gülümseyerek bana baktı ve tekrar söze başladı:

"Senin için önemli bir iş var. Fakat seni zorlamış olmak istemem. Zamanın ve isteğin varsa..."

"Hocam bana güvenip bir iş verecekseniz bu benim için gurur kaynağıdır. Elimden geldiği kadar çaba gösteririm."

“Öyleyse tamam. Sen küçük çocuklarla ilgilenebilir misin?”

“Çocukları severim.”

“Burada söz konusu olan sadece duygusal ilişki değil. Kızım Şirin 1.sınıfta 5 numaralı Kırgız ilkokulunda okuyordu. Bugün ise kaydını 13 numaralı okula aldırđım. İngilizce öğrenmesini istiyorum. Fakat kızım ana dilini de unutmasın diyorum. Sen bu işle ilgilenir misin?”

“Eğer bana güveniyorsanız, ilgilenmeye çalışırım.”

“Başka insanlar da bulunurdu belki; ama ben seni layık gördüm. Onun için seni arattırıyordum.”

“Şu anda 5 numaralı ilkokulda Pozitif Bilimlerin Küçük Akademisi adlı bir kurs açmıştık. Çocuklarla çalışma konusunda tecrübem vardır.”

“O zaman anlaştık. Haftada bir ders için zaman belirleyelim. Şu anda okulu yeni başladı ve ders programı henüz açıklanmadı. Sen iş yerini arayıp soyadını söylersen bana bağlarlar. Ne zaman istersen arayabilirsin, sekreter kıza söylerim.”

Ben yerimden kalkıp vedalaşmak istedim:

“Bekle biraz.”

Hoca telefonla bir yeri aradı:

“Maken biz şimdi geliriz, çocuklar evde midir?” diye sordu. Cevabını aldıktan sonra:

“On, on beş dakika burada bekle.” dedi. Ben dışarı çıktım. Küçük bir iş için gelmiş, yine bir büyük işle karşılaşmıştım. Şimdi de Hoca'nın evine gidecektim. Fakat bu büyük mesuliyetin üstesinden gelebilir miyim, diye çok endişeleniyordum. Ben bu düşüncelerle meşgulken Cengiz Hoca da geldi. Birlikte dışarı çıktık. Arabaya bindik ve Hoca'nın evine doğru hareket ettik. Uzun bir zaman sessiz kaldık. Söze başlamaya çekiniyordum. Doğrusu ne diyeceğimi de bilmiyordum; ama konuşmak istiyordum. Dayanamadım: “Yazın Moskova'da Yakut tiyatrosu ‘Deniz Kıyısında Koşan Ala Köpek’ adlı uzun hikâyenizi sahnelemişler. ‘Komsomolskaya Pravda’ gazetesinde okudum.” dedim. Hoca sözümü şöyle devam ettirdi:

“O zaman biz Moskova'daydık, adresimizi bulmuşlar. Yönetmen ve iki üç oyuncu gelerek oyunu izlememi rica etti. Biz de gittik. Gösteri o kadar güzeldi ki sanki eser onlar için yazılmış gibiydi. Bizi her şeyden çok Şirin şaşırttı. Gösteri bittikten sonra ağlayıverdi. Ayıp oluyor desek de durmadı. Herkes bize bakıyordu. Çocuğu bu kadar etkilediği için izleyiciler de şaşırdı. Oyundan sonra oyuncularını tebrik ettim, onlar da eser hakkındaki kendi fikirlerinden söz ettiler.

“Dünya Gençler ve Öğrenci Festivalinde siz bir iki defa televizyonda konuşma yaptınız. Kırgız heyeti olarak sizinle görüşmek istemiştik.”

“Öğrenciler ve farklı milletlerden gençlerle buluşmuşum. Patrisa Lumumbu Üniversitesindeki toplantının açılışını yaptım.”

Araba Toktogul ile Djerjinski sokaklarının kavşağında durdu. Arabadan inip eve doğru yürüdük. Bu evi dışarıdan çok görmüştüm. Resmi geçit olacağı gün Akademinin görevlileri burada toplanırdı. Apartmana girip asansörle beşinci kata çıktık. Kapıya geldiğimizde Cengiz Hoca: “İşte bu bizim evimiz.” dedi. Zile bastığında kapı açıldı. Bizi Mariya abla güler yüzle karşıladı. Selamlaştık. Abla beni tanıdı:

“Şirin meselesini tamamen çözelim, çocuklar nerede?”

“Şimdi, uyuyorlar. Siz odaya geçip konuşadurun.”

Hocayla ikimiz odaya geçtik. Oda çok güzel bir şekilde süslenmişti. Masasının üstünde kâğıtlar, kitaplar vardı. Hoca sandalyesine, ben de koltuğa geçip oturduk. Hoca:

“İşlerinden ve başka haberlerden bahset.” dedi.

Ben susuyordum. Hoca tekrar:

“Kendi evindeymiş gibi davran. Rahat ol.” dedi.

Araştırdığım konuyu tekrar sordu. Ben de cevap verdim. Bu defa öncekilere ek olarak Kazan'a gittiğimi söyledim.

“Birçok şaire ve yazara en iyi edebiyatçıyı sorduğumda, üstat olarak sizin adınızı verdiler. Eserlerinizin Kırgızca olarak hemen basılmasını istediler. ‘Beyaz Gemi’, ‘Deniz Kıyısında Koşan Ala Köpek’, ‘Gün Olur Asra Bedel’ gibi eserlerin birer nüshasını göndermemi rica ettiler.”

“Bir iki sene gecikerek de olsa kitaplar yayımlanıyor. Rusça yazmanın birçok iyi yönü var. Sovyet okuyucuları ile dünya okuyucuları da bekliyor. Ben bu durumu dikkate alarak Rusça yazıyorum, Kırgız okuyucuları da Rusça okuyabiliyor; fakat yine de eserlerin kendi ana dilinde yayınlaması lazımdır. Bu sebeple bitirmek üzere olduğum ‘Aylampa’nın (Kıyamet romanının ilk adı) iki dilde aynı anda yayımlanması için çaba gösteriyorum. Ama başka milletlerin sorularına karşı, eserlerin Kırgızca olarak yayımlanmasının biraz geciktiğini anlatmamız gerek.”

O sırada Mariya abla gelerek bizi öğle yemeği için sofraya davet etti. Masada beş parmak (millî yemek) ve çorba vardı. Soyulmuş karpuz da geldi, tadına baktık. Yemek yerken konuşmadık, fakat Hoca ile abla: “Et ye, sakın çekinme. Ye, iç; iyice karnını doyur.” diyorlardı. Yemek yendikten sonra, Hoca Kırgız dilinin Şirin’e okullardaki programlardan farklı bir şekilde öğretilmesi gerektiğini söyledi. Onun için özel bir program hazırlanmalıydı. Telefon numaramı aldılar. Hoca evin odalarını gezdirdi. Çocuklar uyuyorlardı. Hoca asansöre kadar bana eşlik etti...

* * *

2 Eylül’deki heyecan henüz dinmemişti. 6 Eylül’de evdekiler: “Aytmatov telefon etti, seni sordu.” dedi. Ben hemen Hoca’nın evini aradığımda telefonu kendisi açtı.

“Nasılsınız Hocam?”

“İyiyim. Ben de az önce seni aramıştım. Şirin’le derse başlayın 8 Eylül’de saat 12:00’de eve gel.”

Evimi Hoca’nın bizzat aramasına şaşırılmıştım. Bir defa daha ne kadar mütevazı biri olduğunu kanıtlamıştı.

* * *

8 Eylül’deki görüşme için hazırlık yaptım. Bir çalışma program hazırlayarak daktilo ettim. Biraz masal okudum ve çocuklar için yazılmış şiirlerden ezberledim. O gün sabah erkenden telefon çaldı. Arayan Cengiz Hoca olmasın diyerek telefonu açtım. Düşündüğüm gibi kendisiydi.

“Nasılsınız, ben Aytmatov.”

“Hocam, nasılsınız?”

“İyiyim. Erken gelsen iyi olur.”

“On bir gibi gelirim.”

“Tamam. Gelirken ‘Sovetskaya Kirgiziya’yı getirebilir misin?’

“Tamam.”

Aceleyle giyinmeye başladım. Çağırduğum taksi de geldi. Köşkün yanına geldiğimde gazeteyi de aldım. “Aylampa” adlı yeni romanının bir bölümü “Karışkırdın Ümütü (Kurdun Ümidi)” adıyla yayımlanmaktaydı. Sonra çiçeklerin en güzel kokanlarını seçtim. Heyecanlıydım. Zile bastım, içeriden Hoca’nın sesi geliyordu:

“Şirin, hocan geldi galiba; gel karşıla.”

Çok geçmeden kapı açıldı ve Hoca’nın yüzü görüldü. Mutlu görünüyordu. Tokalaşarak selamlaştık.

“Şirin bak, öğretmenim. Derslerin iyi olsun diye çiçek de getirmiş.”

Eldar ile Şirin koşarak geldiler. Şirin’e çiçekleri uzatarak yüzünden öptüm. Çok geçmeden Mariya abla da geldi.

“Makin biz ayıp ettik, öğretmenini çiçekle karşılayabilirdik, kendisi çiçekle gelmiş.”

Abla gülümsedi.

“Buyur, yukarı geç. Gazeteyi de getirdin mi?” dedi Hoca.

“Evet.”

Ben gazeteleri uzattım.

“Bununla birlikte bölümler yayımlanıp bitti.”

“Yayıncı tarafından kısaltıldı mı?”

“Niye kısaltılsınlar ki, hepsi olduğu gibi yayımlandı.”

O sırada Eldar gelip Hoca'nın boynuna sarılarak gazetede kurt resmine bakakaldı.

“Baba, kurt resmini kim çizdi?”

“Bu benim kurdum. Ben çizdim.”

“Nasıl çizdin, bana da çizebilir misin?” diye Hoca'yı rahat bırakmıyordu.

“Sonra çizerim. Haydi, salona geçelim.”

Salon çok büyüktü. Çeşitli mobilyalar ve japon televizyonunun yanı sıra S. Çokmorov'un çizdiği dağlar, S. Karalaev'in de küçük bir portresi gibi görkemli resimler asılıydı. Ben salondaki her şeyi göz ucuyla inceledim. Azerbaycan halkının, yazarın 50. yıl dönümü için hediye ettikleri kilim de vardı. Kilime Cengiz Hoca'nın portresi işlenmişti ve çok güzel süslenmişti.

“Hani, göster bakalım programını.” Daktiloda yazılmış kâğıdı çıkardım. Kâğıdı eline alarak okudu.

“Buraya kompozisyonu da eklemek gerek.” dedi ve ablaya seslendi:

“Haydi, ablana programını göster. Güzel program hazırlamış, dinle Makin.”

Ben programı okudum: masal anlatma, okunan masalın içeriğini anlatırma, şiirler ezberletme, güzel okutma, yazı, resim ve kompozisyon gibi çalışmaların dışında başka şeyler de vardı.

“İyiymiş. Kızımız bunları yerine getirirse tamamdır.” dedi abla. “Öğretmenine kızımızın karnesini ve referans mektuplarını gösterelim.” diye çantasını getirdi.

5 numaralı okulda okuyan Şirin'in ders notlarıydı. Hepsini 5'ti. Referans mektubunu okudum; açık sözlü, neşeli, yerinde duramayan, kendi dediklerinden vazgeçmeyen. Okuduktan sonra kağıtları geri verdim.

“O zaman siz işe başlayın. Kitap getirdin mi?” 1. ve 2. sınıf kitaplarını gösterdim:20.s.

“Ene Til, Celekçe, Alippe.”

“Güzel.”

Biz salondan ayrılarak Şirin'in odasına geçtik. Derse başladık. Okuduk ve yazdık. Hoca dışarı çıktı. Şirin acelesi etmese güzel okuyordu. Dersi bitirdikten sonra hemen gidecektim. Hoca: “Acele etme, çay içelim.” dedi ve mutfağa geçtik.

“Ders nasıl geçti?”

“İyiydi. Takılmadan okuyor. Biraz da aceleci. Yazı da yazdık, iki üç tane yanlışı var. Fakat, kitabı verdiğimde kendi yanlışlarımı kendi buldu.”

“İyi. Derslere dikkat edilmesi lazım. Eğer Şirin seni dinlemez ise söyle. Ben kendim görüşürüm onunla, senin yumuşak davranman olmaz.”

“Tamam.”

O sırada Mariya abla çay getirdi. Hocam: “Edebiyat alanında nasıl yenilikler var?” dedi. Ben de ‘Manas Destanı’nı K. Cusupov ile A. Cakıpbekov’un nesir olarak yazıp bitirdiklerini söyledim. Onlarla birlikte araştırmacı S. Musaev'in yine nesir şeklinde ‘Manas’ın bir varyantını yayınlayacağını bildirdim. K. Cusupov ile A. Cakıpbekov’un yazdıklarını ayrı bir edebi eser olarak sayabileceğimizi söyledim.

“Öyle yapılabilir. Aşım’lar eserde akıcı bir dil kullanmışlardır. Aşım’ın bir eseri olacaktı. Kitap olarak yayımlandı. Adı neydi?”

“Kırgız Halkının Masalları mıydı?”

“Hayır, bekle. Tamam ‘Aydagi Cez Kempir’ (Aydaki Cadı). Okumuş muydun?”

“Evet.”

“Zevkli midir?” diye Mariya abla da söze karıştı.

“Evet.”

“Çocukluğumuzda bizi yaşlılar ayda cadı var diye korkuturlardı. Biz de inanırdık.”

“Aşım Hoca sizden 5-6 yaş küçüktür. Bir defasında sizinle oynayıp büyüdüğünü anlatmıştı.”

“O bizden daha gençti. Küçük bir torbası olurdu. Ne zaman görsek elinde torbası, kurumuş ekmek yer olurdu. Şimdi bile aklımda. Fakat ben çocuklarla fazla oynayamadım. Bir gün aşık oynarken yanımıza bir adam gelerek: ‘Seni yönetimden istiyorlar.’ dedi. Gittiğimde yönetici yerindeydi. ‘Bugünden itibaren sekreter olacaksın.’ dedi. O zamanlar ata binmekte nasıl zorlandığımı sorma. Yüksek bir tepeye götürerek öyle binerdim.”

Mariya ablayla ikimiz güldük.

“Sonradan alıştım. Ulak oynadığımız günler de oldu. Şirin’e şiirlerden, pionerlerin haberlerinden de oku. Özellikle ‘Bayçeçekey’, ‘Kırgızstan Pioneri’ gazete dergilerine abone olmuştuk.”

“Tamam.”

“Ben gazeteleri vereyim, gel.”

Odasına götürdü. Masanın üzerindeki ‘Kırgızstan Pioneri’ gazetesini bana uzatarak:

“Bu şiirlere bakabilir misin?” dedi.

Biraz okudum. Şiirlerin yazısı ile içerikleri hoşuma gitti. Eserin yazarı Mambetaliev, Ceti-Ögüz ilçesine bağlı 8. sınıf öğrencisiymiş. Meşhur şair Coldoşbay Abdıkalıkov onun için başarılar dilemişti.

“Bazı kendini bilmez şair ve yazarlardan daha iyi yazmış.”

“Evet, bazı şairlere göre daha iyi. Eğer böyle giderse büyük bir şair olacak.” diye beni destekledi.

“Bizde, enstitüde Bilimlerin Küçük Akademisi kurulmuştu. Ona katılan 8. ve 9. sınıf öğrencileri de şiir yazmaya çabalayarak içeriği güzel eserler ortaya koyabilirler.”

“Şimdiki çocuklar her şeyi erkenden öğreniyorlar, biliyorlar; bu da iyidir. Omor Sultanov’un 50. yaş yıl dönümünü yazarlar kutladılar mı?” dedi sözü değiştirerek.

“Henüz değil.”

“Kutlanmamışsa plana almamız lazım.”

Biz yerimizden kalktık...

* * *

17 Eylül’de, Hoca’nın iş yerinde olduğunu öğrendikten sonra “Yazılı Edebiyatın Yeni Gelişim Düzeni” adlı kitabı yanıma alarak saat 18:30’da yanına gittim. Bu kitapta Hoca’nın 1980 yılının Ekim ayında (yukarıda geçen) söylediği sözler de vardı. Yardımcısı E. Borbiev’e bakmak için dışarı çıkmıştı. Selamlaştık.

“Bana mı geldin?” dedi Hoca.

“Evet.” dedim.

Borbiev ile konuştuktan sonra bana dönerek beklememi söyledi. İnsanların hepsi gittikten sonra yanına girdim. Hoca ile konferans hakkında konuştuk.

“Şimdilik acele etmeyin. Biz bir aylığına yurt dışına İngiltere ile Güney Almanya’ya gidiyoruz. İnşallah Ekim (7 Ekim) bayramından sonra düzenleriz.”

Ben yanımda getirdiğim kitabı kendisine verdim. Hoca kendi makalesini inceledi.

“Aa, iyi oldu. Bu konferansın olduğunu unutmuştum.”

“Bundan beş sene önceydi.”

“Kitabı daha yeni mi basılmış?”

“Evet.”

“Bana bırakacak mısınız?”

“Hocam sizin için getirdim.”

“Şimdi Moskova ile konuşmam gerek. Kalan sözlerimizi gidene kadar yine konuşuruz.”

Ben vedalaşarak çıktım.

* * *

22 Eylül. Ben koridordan geçerken, Eldar: “Baba arkadaşın geldi” dedi. Hoca mutfakta buzdolabının yanında Mariya ablaya bir şeyler söylüyordu, dönerek selam verdi.

“Aa, sen misin Melis. Arkadaşın dediği için Tacik sanmıştım. Bir Tacik yazarı geldi. Boyu da seninki kadar. Ne var ne yok?”

“Dün Oş’tan geldim. Akademisyen Yunusaliev, Batmanov ve Yudahin için panel düzenlenmişti.”

“İyi, bunu sürekli devam ettirmeye çalışıyor musunuz?”

“Bu panelin ikincisiydi. İlki üniversitede düzenlenmişti.

“Araştırma yaparken bunlar gibi ulu insanların dile getirdikleri problemler ile bağlantı kurmak lazım. Onları yeni malzemeler ve eklerle tamamlamak lazım.”

Ben başımı eğdim. “O zaman siz dersinize devam edin.” dedi ve Tacik arkadaşı ile buluşacağını söyledi.

* * *

1 Aralık. Eldar’ın doğum günü. Bir yandan da biz Şirin’le ders çalışacaktık. Kapı açıktı. Hocalar seyahatten dönmüştü, sesi geliyordu. Hoca, abla, Eldar ve Şirin büyük masada Eldar için İngiltere’den getirdikleri oyuncak gemiyi kurmaya çalışıyorlarmış. Hoca: “Hoş geldin.” diye masadan kalkarak bana doğru yürüdü. Hoca beni kucaklayarak yüzümden öptü, ben de onu öptüm.

“Senin Eldar’ın doğum gününden haberin vardı demek. Biz de aceleyle özellikle Eldar için geldik. Böyle büyük bir oyuncak gemi getirdik.” diye eliyle gemi parçalarını gösterdi.

“Çok güzelmiş.”

“Daha kurup bitiremedik.”

Hep birlikte Eldar’ın gemisini kurmaya başladık. Hoca ile abla sırayla İngiltere’de üretilen çocuk oyuncakları hakkında konuşuyordu. O sırada abla, video kamerayı eline alarak Eldar’ı geminin yanındayken çekmeye başladı.

“Bizi de çek.” dedi Hoca.

Abla kamerayı bize doğru çevirdi.

“Şimdi Melis, sen arşive aldık. Her zaman izleyebiliriz.” dedi Hoca gülümseyerek.

Hoca Güney Almanya ile İngiltere’de gördüklerini anlatıyordu. Bu seferki gezisi onu çok etkilemişti. İyi dinlenmişler. Toplantılarda, oturumlarda Kırgızca da konuşmuş; çünkü oralarda Kırgız, Özbek, Kazaklar da varmış. Dilci Bakinova’nın kitabının da İngiltere kütüphanesinin raflarında bulunduğunu görmüşler. Hoca, bunları büyük bir zevkle anlatıyordu.

“Bekle, gel Maken.” diyerek Hoca, ablayı da alıp yanımızdan ayrıldı. Gemisinin yanından ayrılamayan Eldar’ın yanına gittim. Hoca elinde bir el çantası ile geri geldi. Çantayı masanın üzerine koyup açarken: “Melis, senin saatin var mı?” dedi. Ben ne diyeceğimi şaşırmıştım. Saatim var desem şimdi yanımda değildi, bozuktu ve evdeydi; yok desem de uygun değildi. Ben cevap veremedim, sanki dilimi yutmuştum.

“Haydi, uzat elini.”

“Hocam, zahmet etmeseydiniz.”

“Kuş boon bek bolsun!” (Tuttuğun sağlam olsun!) dedi ve elimi sıkıştırıp bileğime Japon elektronik saatini taktı.

“Zahmet etmeseydiniz.” dedim tekrardan.

“Her zaman kolunda taşı.” diye abla da destekledi.

“Hocam, siz taksaydınız?”

“Bu gençler içindir. İngiltere’de gördüğümüzde sana yakıştırarak özellikle senin için almıştık. Önemli evraklarını bunda taşırsın.”

Ayrılırken Hoca ile ablaya dönerek: “Gelininizin elinden çay içmeye geliniz.” dedim.

“Zamanımız yok, yorulduk.” dediler.

“Sizleri misafir etmeyi düşünüyorduk.”

“Ne zaman?”

“Siz ne zaman isterseniz.”

“Öyle ise yine haberleşiriz.”

* * *

11 Aralık. Telefonum çaldı. Arayan Hoca’ydı.

“Yarın, ikiniz saat 19:00’da bize gelin. Diliya bizimkilerle tanışsın.” dedi.

“Tamam Hocam.” diye sevindim.

“Annemi de yanınıza alın. Başka kimse de olmaz.”

“Teşekkür ederim, tamam Hocam.”

Hocanın doğum günününün 12 Aralık olduğunu hatırladım. Doğum gününde insan yakınlarını davet etmez miydi? Bizi de yakınları gibi gördükleri için ailece memnun olduk, gururlandık.

* * *

12 Aralık. Hediye meselesinde ailece ortak bir karar veremedik. Nasıl bir hediye daha uygundur? Düşüne düşünce sonunda çiçek, kalpak ve kopuz almaya karar verdik. Aalı ile Tursuniyaz adlı arkadaşlarım ile birlikte “Ayçürök” mağazasından kopuz aldık ve üzerine şunu yazdırdık: “Cengiz Hocam, sizin sanatınız ile kopuz sesi dünya halkları arasında seslendirilsin! 12.12.1985”

Saat 19.00 olduğunda evlerine vardık. Kapıyı Şirin ile El-dar açtı. Hoca bizi karşıladı. Tebrik ettik. Ş. Usubaliev, hanımı Valentina İsabaeva ile birlikte geldi. Her yerden telefonla arayarak Hoca’yı tebrik ediyorlardı. Ünlü yönetmen Bolot Şamşiev: “Tebrik etmek için uğrayabilir miyiz?” demişti. Hoca da: “Gelin, buyrun iyi olur.” dedi.

Söze Cengiz Hoca kendisi başladı:

“Bugün benim doğum günümüştü. Belli, yuvarlak sayı olmadığı için, kendi yakınlarımla birlikte evimde sadece çay içmeye karar vermiştik. Ben toplantıdan geldiğimde, Mariya kendisi sofrayı hazırlamış. Ben tek başıma yiyip içmektense sizler ile sohbet etmek istedim. Bakın, Valentina İsabaeva’yı yatakta ağır hasta olduğu halde yerinden kaldırdım. Bolot ise bu evi görmemişti. 1-2 saat için uğrayalım dediler. Sormadan da gelebilirdiniz. Yakınlarım için kapım her zaman açıktır. Ayturgan ise geçende Maşuk’un, Kazak’ın kahraman kızı rolünü oynayıp geldi. Bolot, ikiniz büyük bir iş başardınız. Bunlar ise Melis ile Diliya oğlumuz ve kızımız, bu da anneleri. Gelin iyilik için!”

Hocanın sağlığı ve ailesi için dilekler dilendi. Dilekler iki üç defa tekrarlandı. “Şimdi de sen tamamla.” dedi Hoca bana bakarak. Benden önce Bolot, Şarşen Hocalar dileklerini bildirmişlerdi. Valentina abladan önce konuşmaktan çekindim.

“Abladan önce konuşmak uygun değildir.” dedim.

“Biz, sadece erkekler konuşmuşuz.” dedi Cengiz Hoca. “Değil mi Şake? Bizde hâlâ feodalizmin kırıntıları korunmuş kalmış galiba.” diyerek şakalaştı.

Hepimiz gülüştük.

* * *

27 Aralık. Çoktandır beklediğim bir gün. Konferans olacaktı. Konferans için özel fotoğraf ve kitap hazırlanmıştı. Saat 11.00'e yaklaşıyordu. Halkın aklında tek soru vardı: "Aytmatov konferansa gelip katılacak mıydı?" Ona sadece ben güveniyordum: Cengiz Hoca mutlaka gelecekti.

O sırada Cengiz Hoca'yı taşıyan araba geldi, durdu. İmza alacak insanlar çok fazlaydı, Cengiz Hoca'nın etrafını sardılar.

Hoca onlardan zor kurtuldu. Biz, okuyucular salona geçene kadar dördüncü kata çıktık. Müdürün odasında biraz sohbet edildi ve birlikte fotoğraf çektirdik.

Yazarı, halkımız ayakta alkışlarla karşıladı. Konferansı A. Sadıkov açtı, K. Asanaliev bildiri sundu. Bildiri hoş karşılandı. Ondan sonra Cengiz Hoca konuştu ve soruları cevapladı. Herkes Hoca'yı pür dikkatle dinledi.

Hocayı uğurlarken: "Gençler fotoğraf çektirsek." diyorlar deyince Hoca: "Tamam." diye karşılık verdi. Biz dışarı çıktık. Cengiz Hoca, Keneşbek Asanaliev ve ben beraber dışarı çıktık ve o şekilde fotoğraf çektirmeye başladık. Çünkü "Sen bu tarafa geç, ben bu tarafa geçeyim." demek için zaman yoktu. Sadece Cengiz Hoca, Keneşbek Asanaliev için: "Siz bir basamak daha çıkmazsanız, görünmezsiniz." dedi. Keneşbek Hoca aramızdan ayrılınca ben Cengiz Hoca'nın yanında yer almıştım.

* * *

31 Aralık. Saat 18:30. Eski yılın son saatleri. Böyle bir zamanda insanlar yakınlarını tebrik ederek, iyi dileklerini dilerler ya. Biz de Cengiz Hoca'nın ailesini tebrik etmek için gittik. "Hemen girer, çıkarız." diye düşünmüştük. "Yemek yiye, öyle gidirsiniz." diye bırakmadılar.

Şampanya açtık. Cengiz Hoca yeni yıl için hepimizi tebrik etti; hepimize sağlık, işlerimizde başarı ve mutluluk diledi. Film izledik. Saat 22.00'ye geldiğinde sofradan kalktık ve evimize dönmekte acele ettik. Çünkü yeni yılı, her ailenin kendi evinde geçirme kültürü vardı. Gece saat 12:00'de Hoca ailemizi kutlamak için telefonla aradı...

1986 Yılı

12 Ocak. Saat 12:00'de gitmeliydim. Duş alırken Hoca telefonla aramış. Annem açmış. “Kazakistan’dan bir yazar gelecek. Bugün bize erken gelebilir mi?” diye aramıştı. Ben de erken gittim. Girer girmez Cengiz Hoca: “Merke’den gelirken Nurpeisov uğrayacağını söyledi. Gidelim, karşılayalım.” dedi.

“Ben tanıyorum, iki defa evinde bulunmuştum.” dedim.

“O zaman iyi.”

Hocayla telefon almak için ‘Aycürök’e gittik. Kalabalıktı. Tekrar çıktık.

Her şeyden ilginç olanı arabasının ön koltuğuna beni oturtmuştu. Giderken gümrükte bekleyen polisler bize saygı duruşunda bulunuyorlardı. Şoförü Ormon’la gülüştük. Hoca arka koltukta uyuklu bir şekilde gidiyordu. Onlar arabada önemli bir şahsiyetin olduğunu arabanın şeklinden anlıyorlarmış.

Kazak edebiyatı hakkında biraz sohbet ettik. Orolhan Bokeev ile yakın zamanda Almatı’ya gittiğinde, Şerhan Murtazaev’in evinde tanıştıklarını söyledi. Ben; O. Bokeev, A. Keldibaev, S. Smataev, M. Magauidin, S. Muratbekov’un eserleri hakkında konuştum. Hoca ise Abiş Kekilbaev’in sanatı hakkında kendi görüşlerini bildirdi ve onun için: “Kazak’ın en iyi yazarlarından.” dedi.

“Kırgızistan’da genç yazarlar arasında öne çıkan var mıdır?” diye sordu.

Ben Kırgızistan Lenin Komsomolu Ödülü’nün adayları Cakşılıkov ve Rıskılov’un isimlerini söyledim.

“Uzun hikâye yazarlar var mıdır?”

“İyi yazar yok.”

“Evet, uzun hikâye yazmak kolay değildir. İki cümleyi zor bir araya getiriyoruz.” dedi.

Çok geçmeden önümüzden beyaz bir araba korna çalarak geçti. Biz durduk, Nurpeisovlar da indiler, selamlaştık. Yanında Merke ilçesinin ikinci sekreteri, Almatı’daki Oplitehnik Enstitüsü’nün Rektör yardımcısı da vardı. Hoca, onların arabasına bindi. Biz Ormon’la ikimiz de onları takip ettik. Yoldan çıktık ve تنها bir yerde durduk. Kazak kardeşlerimiz hemen oracıkta sofralar kurdular. Bir saat kadar temiz havada dinlendik. Çeşitli konularda sohbet edildi. Eve döndük. Bolot Şamşiev de geldi. Salonunda büyük bir masada dördümüz oturduk. Hoca, Nurpeisov, Bolot ve ben. Sofrada Şamşiev’in yeni çekmiş olduğu Maşuk filmi üzerine konuştuk. Çeşitli konularda sohbet edildi. Bolot Hoca erken ayrıldı. Üçümüz birlikte İngiltere hakkında bir film izledik.

18 Ocak 1986 tarihinde ‘Komsomolskaya Pravda’ adlı gazetede yayımlanan makaleyi Hoca’ya götürdüm. Makale kurtlar hakkındaydı. Onlar üzerinde üç dört senedir araştırma yapılmış, onların gündelik hayatı hakkında gözlemlerde bulunulmuş.

Makaleyi bana Aygül vermişti. Televizyondan bugün göstereceklerini söyledim. Hoca sessiz bir şekilde gazeteyi alarak odasına geçti. On dakika sonra tekrar çıkarak, programın ne zaman olacağını sordu: ‘Hayvanlar Dünyası’ adlı bir programda gösterileceğini ve başlamasına üç dört dakika olduğunu söyledim. Hoca, başta sadece uzaktan izliyordu; film ilerledikçe ilgisini çekmeye başladı. Çünkü kendisi de kurtlar -Akbara ile Taşçaynar- hakkında yeni roman yazmıştı. Özellikle bir dişi kurdun yavrulamak için başka bir kurdun yavrularının yuvasını ele geçirme kısmını izleyince heyecanlandı ve şaşırırdı.

Biz Çon-Arık’a gittik. Hoca hükümet evinin havuzuna girmeye gitti. Biz abla ve çocuklarla birlikte temiz havada dolaştık. Hoca 18.37’de çıktı, birlikte eve doğru yürüdük. Yolda giderken Hoca’, Hindistan’a gittiğinde maymunların sokaklarda dolaştıklarını anlatarak hepimizi güldürüyordu. Maymunlar, halk arasında dolaşırken ceviz vb. şeyleri insanlara doğru fırlattıktan sonra kaçıyorlarmış. Pazar yerlerinde satıcıların eşyalarını çalarak zorluklar çıkarıyorlarmış.

* * *

Eldar ile Şirin'in dersleri için haftada iki defa Hoca'nın evine gidiyordum. Şirin kendi halinde düşünüyor ve çeşitli konularda kompozisyon yazabiliyordu. Eldar ise harfleri öğrendi, heceleyerek okumaya; temel matematik konularından toplama çıkarma işlemlerini de yapmaya başladı. Eldar, üç dört tane şiir bile ezberledi. Hoca, Eldar ile Şirin'in yazdıklarını kontrol ediyordu. Kendisi de soru soruyordu. Bir gün Eldar:

“Ay doğdu, baksana
Aydan biz yaratıldık
Ay nuru dökülen
Altın gibi çocukluk
Güneş doğdu, baksana
Güneşten biz yaratıldık
Güneş nuru dökülen
Gümüş gibi çocukluk”

şiirini takılmadan okuyunca Hoca sevinmişti.

“Talas'tan iki tane keklik getirmişler. Onları yakalayıp ne elde edecekler ki? Onları doğal ortamına bırakalım. Böylece eve kapanıp oturmak yerine dağ havasında biraz dinlenip gelmiş oluruz.”

Keklikleri kafesiyle birlikte aldı ve arabaya bindi. Mariya abla kamerasını da yanına almıştı. Hızlı bir şekilde Baytık'in tepesine tırmandık. Hoca'yla ikimiz ileri geri dolaşıyorduk, çocuklar da karla oynuyorlardı. Abla ise kış manzarasını çekiyordu. Bazen Hoca: “Onu çek, bunu çek.” diye ablayı yönlendiriyordu.

“Yakında İsviçre'ye gideceğiz. Çocuklara iyi bakın. Aman Toktogulov adlı İç İşleri Bakanlığında çalışan bir genç de sana yardımcı olacak. Çocukların dersleri zayıflamasın. Bakü'de Şahmar adlı bir genç var. ‘Gençler’ gazetesinde Eldar için bir şiir yazmış. Güzel bir şiire benziyor. Benim adıma mektup yazarak teşekkürlerimi bildir...” Ben Aman Hoca'yı tanıdığımı ve bir zamanlar ‘Kırgızstan Madaniyatı’ gazetesinde çalıştığımı ve kaliteli bir tenkitçi olduğumu söyledim.

“O zaman iyi.” dedi.

Keklikleri salıvermeyi unutmuşuz. Hoca, çocukları çağırdı ve keklikleri kafesten çıkardı.

“Bakın çocuklarım. Bunlar için de hür hayat lazım. Ne zamandır evde kapalı yatıyorlardı.”

“Ya köpekler yerse?” dedi Şirin.

“Yemeklerini nereden bulacaklar?” dedi Eldar.

“Endişelenmeyin çocuklar, hayat dediğiniz şeyi kolay mı sandınız?”

Dışarısı soğumaya başlamıştı, güneş de yuvasına girmek üzereydi.

* * *

19 Ocak'ta Hocaları Frunze-Moskova treni ile gönderdik. Vedalaşmaya birçok kişi gelmişti: B. Şamşiev, Ş. Usubaliev, K. Akmatov, T. Suvanberdiev ve diğerleri. Birisinin fotoğraf makinesi varmış, üç dört defa fotoğraf bile çekti.

O günden sonra üç kez telefonla görüştük. Moskova'dan, İsveç'ten haberleşiyorduk. 16 Nisan'da Moskova'dan geldiler. Sabah erkenden karşıladık. Hoca'nın geleceğini nereden biliyorlarsa yine epey kalabalık olmuştuk. Tren durdu ve tanıdık yüzler görünmeye başladı. Selamlaştık, mutlu görünüyorlardı.

“Hepiniz ne yapıyorsunuz burada?” dedi

Kimse ses çıkarmadı. Onlar Hoca'ya gördüklerini sormaya başladı. Hoca bütün soruları kısa bir şekilde cevaplandırıyordu. Valizler indirildiğinde hepimiz bir şeyleri tutmaya çalışıyorduk. Hoca'nın elinde büyük bir el çantası vardı. Peronda bekleyen öğrenciler de vardı. Biz yürürken: "Bakın, Aytmatov!", "Elinde çantayla gidiyor.", "Bu trenle gelmiş galiba." gibi sözler iştiliyordu.

Valizleri arabayla göndererek caddede yürümeye başladı. Hava temiz ve açıktı. Halkın yeni uyanmaya başladığı saatlerdi. Bir iki araba geçiyordu. Şehrimiz gözümüze çok sevimli görünüyordu.

"Ne de olsa doğduğun yerin toprağı altın, sözündeki gibi şehrimize alışmışız. Ülkeler gezip dünyayı dolaşsan da başkentimiz farklıdır. Böyle bir yer gerçekten de başka ülkede yok, övünülecek kadar vardır. Fakat, yıllar geçtikçe ağaçlar azalmaya başladı. Zaman geçmeden bunlara da iyi bakmalı ve doğru muamele etmeliyiz. Tabiatın kendi kanunları vardır. Zavallı ağaçlar, bunlar da yaşlanmışlar. Ömür bu şekilde geçip gider." diye konuşuyordu.

Evde bana bir kitap gösterdi. Kapağı güzelce süslenmişti. Kitabın kapağında 'İyi Haber' yazıyordu. Yurt dışında Kırgızca olarak yayınlanmış. Ben şaşırardım, Hoca da benim şaşırığımı hissetmişti ki:

"İsviçre'de verdiler. Buluşmadan sonra bir adam, hiçbir şey demeden elime uzattı. Biraz inceleyince Kırgızca yazıldığını anladım. O adama bunu ne olduğunu sorana kadar adam gitmişti."

Ben kitabı sayfalarını çevirmeye başladım. Hıristiyanların kutsal kitabıymış. 'Matfey İncilinden' diye yazıyordu. Fakat o sırada Hoca'nın neden bana bu İncil'i verdiğini düşünememişim. Oysa, iş kitabın Kırgızca olarak yayınlanmasında değildi; yazarın, Hıristiyanlığa ilgi duyarak İsa ile Pilat'ın kişiliğini yansıtabilmek için bir arayış içinde olduğu zamandı.

"Kitabı istersen sonra alıp okuyabilirsin." dedi.

"Tamam." dedim.

Çantamdan yeni yayınlanan 'Yenilik Tecrübeden Yaratılır' adlı kitabımı hediye ettim.

"Kendin de büyük bir kitap hazırlamışsın. İyi olmuş. Yine nasıl haberlerin var?"

"Emgektin Artıkçılığı (Emeğin Karşılığı) adlı ödül ile ödüllendirildim."

"Çok başarılısın. Ben de senin yaşındayken dediğin ödülle ödüllendirilmiştim. 1956 yılındaydı. Ailemiz için büyük bir bayram olmuştu. Çünkü bize 'halk düşmanının oğlu' diye sert biçimde muamele ederlerdi. O zamanların hepsi geride kaldı."

Hoca yerinden kalktı, odasından bir albüm getirerek şöyle dedi:

"Bu resme bir bakar mısın? Geçmiş yıllarda çizilmiş."

Ben resme bakıyordum.

"İnkılaptan öncesi galiba." dedim.

"Evet, Avrupa'dan gelen biri çizmiş. Bu resim şu anda Geotheborg şehrinde büyütülmüş vaziyette asılı duruyor."

"Yayıncılara haber versem nasıl olur?"

"Tamam olur, sen bilirsin."

Ben albümü yanıma aldım ve eve doğru yola çıktım.

Sonradan 'Kırgızistan Madaniyatı' gazetesinde (8 Mayıs 1986) 'Devrin Bir Görüntüsü' adlı bir yazı yayımlandı.

27 Nisan'da Hoca'nın evine gittim. Hoca sofraya yeni oturmuştu. Günlük haberler üzerine kısaca sohbet ettik. Hoca gece boyunca eseri üzerinde çalıştığı için yorulduğunu söyledi.

Çoktandır izliyordum; akşam saat 10.00'da yazmaya başlıyor, sabah saat 02.00'den 05.00'e kadar biraz dinleniyor, 05.00'den 08.00'e kadar tekrar çalışıyordu. Gündüzleri de günlük işleri ile uğraşıyordu. Gazeteleri, dergileri, kitapları okuyor ve iki üç saatliğine uyuyup dinleniyordu. Son zamanlarda bu durum sürekli tekrarlanıyordu. Dünyayı titretecek "Kıyamet" romanının sayfaları yazılıyordu. Her gün iki sayfa kadar yazdığına şahit oluyordum. Karalıyor, çiziyor, düzeltiyor sonra en son halini yazıya geçiriyordu. Hoca'nın el yazısıyla yazdığı bazı sayfaları hâlâ saklıyorum.

Bugün Hindistan'dan gelen büyük bir zarfı gösterdi. İçinde üç dört tane fotoğraf, bir program ve bir de mektup vardı.

“Fuji-Yama’yı Hindistanlılar oynamışlar. Ayrıca yeni yazılmış neyiniz varsa bize gönderin, demişler. Benim elimde ise şu anda önemli hiçbir şey yok. Yeni eserimi bitiremiyorum. ‘Yüz Yüze’nin üzerinde tekrar çalışmak istiyorum; ama zamanım yok. Edigey’in dostu Abutalib’in sonraki hayatı hakkında yazmayı düşünüyordum, onu da bitirmeden başka bir işe başladım.”

Hoca, yeni eseri hakkında konuşmuyordu. Sormaya da cesaret edemezsin ki. Hindistan’dan gelen mektubu okudum.

* * *

1 Mayıs’ta eşimle birlikte Hoca’nın evine giderek bayramlarını kutladık. Mutlu görünüyorlardı. İçeri girer girmez Hoca:

“Bayram nasıl geçiyor?” dedi.

“İyi.”

“Sokaklar kalabalık mı?”

“Kalabalık.”

“Ne var ne yok?”

“Sovettik Kırgızistan’a, İzvestiya gazetesine vermiş olduğunuz röportajınız çevrilerek yayımlanmış.”

“Gördüm. Birçok ağız özellikleri bulunuyor. Yeni yazdığım eserin ismi ‘Plaha’ idi. ‘Batalga’ olarak çevirmişler. Çok anlamsız.”

“Batalga’ya baş koyup (odun kesmek için altına konacak büyük ağaç parçası) gibi bir söz var ya...”

“O farklı anlamdadır. Benimki ‘Plaha’. Ruslarda önceleri kafaları kesmek için bir ağaç parçası olurdu, ona ‘plaha’ derlerdi.

Ben de arada kaldım. Eserin içeriğini bilmediğim için yorum da yapamadım.

“En iyisi bunu halka sor. Herkes anlayabiliyor muymuş?”

“Tamam Hocam. Şahmar Akparzade’nin de sizinle olan konuşması ‘Leninçil Caş’ gazetesinin bugünkü sayısında yayımlanmış. İşte burada.”

“Hani, nereden aldın?”

“O göndermiş. Azerbaycan dilini bilen H. Mustafaeve ve ben birlikte çevirdik. Onların dilini anlamak zor değilmiş.

“Evet, çok yakın. Ben gittiğimde onlara Kırgızca seslenirim, onlar da bana Azerice.”

Hoca gazeteyi dikkatli bir şekilde incelerken koltuğuna yaslandı.

“Başlığını doğru koymuşsunuz: Azerbaycan Asıl Yeri!”

Malzeme Hoca’nın hoşuna gitti. Röportaj yapan Şahmar Akparzade’nin çalışkan, yakışıklı biri olduğundan bahsetti.

Biraz sonra hepimiz hazırlanarak dağa doğru gittik. Şehrin dışındaki bir kamp yerinde durduk. Hava açıktı. Otlar çoktan yeşermişti ve buram buram koku saçıyordu. Büyük bir kayısı ağacı çiçek açmış, baktıkça insanı rahatlatıyordu. Hepimiz bu ağaca bakıyorduk. Hoca ise keşke fotoğrafını çekseydik, diyordu. Ağacın dalını eğerek çiçeklerini kokladı ve “Ohh mis gibi!” dedi. O zaman Hoca’nın çoktandır eserinin kahramanlarıyla uğraştığı iç dünyanın biraz hafiflediğini hissettim. O, tabiatta çocuklara benzer bir ruh haliyle şırmış gibiydi.

Eldar ile Şirin kelebek kovalayıp oynuyorlardı. Mariya abla ile Dili kendi aralarında sohbet ederek önümüzde yürüyorlardı. Hoca: “Ona bak, şuna bak!” diye bazen kendi halinde konuşuyordu. Demirden yapılmış bir salıncağa geldik.

“Gelin sizi salıncakta sallayayım.” diye çağırdı Hoca, abla ile Dili’yi.

“Biz çocuk muyuz?” dedi abla.

“Gel, ben yavaş bir şekilde sallayayım. Gençliğimizi yad edelim. Çocukken salıncağı ağlatırdık.”

Abla da teklifi kabul edince Dili'yle ikisi salıncağa oturdular. Ben sallamak istedim; fakat Hoca kabul etmedi. Salıncak gittikçe hızlanmaya başlamıştı. Hoca ise:

“Kızların sallandığı salıncak, Öyle sallanma böyle sallan!”

Gelinin sallandığı salıncak, Öyle sallanma böyle sallan!” diye bağıırıyordu. O sırada dışarıdan olan biteni izleyen biri olarak bu durum bana çok ilginç göründü. Fotoğraf makinesi olsaydı ve bu anı bir kere çekseydik ne kadar güzel bir fotoğraf olurdu. Tabiatın güzelliği ile insanların iç dünyası her zaman birbiriyle bu şekilde bir araya gelemezdi. Hoca onları korkutmak için gittikçe hızlı sallıyordu. Neşeli bir şekilde kahkahayla gülüyorduk. Eldar ile Şirin de: “Daha hızlı!” diye etrafında dolanıyordu.

“İkinizde kozmonot olacak bir tip var.” diyordu Hoca.

Uzun zaman sallandılar. Hoca, biraz terlemesi dışında henüz yorulmamıştı. Biraz dinlenmek için oturduk. Çocuklar Hoca'nın etrafını sararak bir şeyler soruyorlardı.

Kamp yerini dolaşarak dağa tırmandık. Etraf sessizdi. Taa ileride dizilmiş olan villalar görünüyordu. Gökte beyaz gemi gibi bir iki bulut yüzüyordu.

“Böyle bir yere yurt kurup kıımız yudumlayarak yatsan ne güzel olur değil mi?” dedi Hoca.

“Evet.” dedim sadece, başka bir şey söylemedim. Fazla konuşmayan biriyim zaten. Ne diyebilirdim ki. Bunun yanında Hoca'nın kafasında kurguladıklarını bozmamak için çaba göstermeye çalışıyordum. Akbara ile Taçaynar vb. benim bilmediğim kahramanların kaderinin ve hayatlarının hâlâ Hoca'yı düşündürdüğünü hissedebiliyordum. Bir hayli yürümüşüz, geri döndük.

“Sizlere ulaşmak zormuş. Havası güzelmiş. Ev yapacaksın böyle bir yere yapacaksın.” dedi abla.

“Ev kurmak kolay mı ki? Çok zahmetli iştir. Öncelikle zaman lazım; sonra kerpiç, çimento, ağaç. Bir sürü iş.”

Aşağı doğru indik ve akarsuyun yanında durduk.

“Su nasıl geri akmazsa geçen ömrümüz de geri gelmez. Günler durmadan geçiyor.”

“Hocam, geçenlerde Rus bir teyze ile tanıştım. Sizi iyi biliyor. Aziz Saliev Yazarlar Birliği'nde sekreterken orada daktilocu olarak çalışmış. O zamanlarda sizin “Laboratoriya ZET” adlı eserinizi o yazıya geçirmiş. O eserin el yazma nüshası sizde var mıdır?”

“Nereden olacak. Onun üzerinden otuz sene geçti.”

“Ne hakkında yazmıştınız?”

“Savaş silahlarını üreten bir fabrika hakkında yazmıştım. Gelen casusları yakalatma gibisinden. Edebi eser konusunda o günkü anlayışımız o şekilde olsa gerek. Eserler bazen zamana göre üretiliyor.

Eve döndüğümüzde hemen ‘batalga’ kelimesinin anlamı için K. Yudahin ile C. Mukambaev'in sözlüklerine baktım.

Sonraki gidişimde sözlüklerdeki kelimenin anlamını daktiloda yazarak gittim. Hoca kağıttaki yazıyı okudu ve sessiz bir şekilde masanın üzerine koydu. Salona geçtiğimde çocuklar Japon televizyonundan J. London'ın ‘Beyaz Diş’ adlı uzun hikâyesinden esinlenen çizgi filmi izliyorlardı. Biz de izledik. Beyaz Diş'in kurtlarla, köpeklerle olan kavgalarını izlerken Hoca: “Benim Akbara'm da Taçaynar'ım da yeleli, güçlü ve dövüştüğünü sağ bırakmayan cinstendir.” dedi. Bu konuşmasından İngiliz yazar ile Hoca'nın yeni eserinin arasında birtakım benzerliklerin olduğunu hissettim.

* * *

6 Mayıs'ta Hoca'yı, Kırgızistan Yazarlar Birliği Başkanı olması nedeniyle tebrik etmeye gittik. Bayram ya da iyi bir haber duyunca her zaman ziyaret etmek alışkanlık haline gelmişti. Hoca çiçekleri severdi. Çiçekler odasına sığmıyordu. Tebrik edenler getirmişti galiba. Hoca, “Konuşalım.” dediğinde kalkmadan oturmak gibi bir alışkanlığım var. Hoca'yla karşılıklı koltuklara otururduk, bazen de o yanımdaki koltuğa otururdu. Konuşurken göz kırpmadan yüzüme bakardı. O anki bakışları, insanın iç dünyasına yerleşerek sanki röntgen çeker gibiydi. İnsanın alnından ter akar, söylemekte olduğu sözleri unuttur, fikri dağılırdı. Düşünceleriyle sözlerinin birbiriyle bağlantılı olmadığını düşünür, onları birleştiremediği için konuştuğuna pişman olurdu.

“Yazarlar Birliğine gitmeniz iyi oldu diye düşünüyorum.”

“Öyle mi, yazarlarla çalışmak kolay mı diyorsun? Biraz bizimle çalışın, dedikleri için zorla kabul ettim. Herkes kendi eserini yazsa da toplantılarda akan sular gibi kimseyi dinlemezler, yiğitsen durdurmaya çalış. Sen de Yazarlar Birliğinin üyesi misin?”

“Evet, bu sene üye oldum.”

“Gençlerle üyelikleri doldurmazsak olmaz. Üç dört kitabı olanlar da üye olamıyorlar. Gençlere geldiğimizde kitabı ne zaman yayınlanacak diye beklemememiz lazım. Onlara sıra gelene kadar yaşları kırkı geçiyor. Sonra da genç şair, genç yazar olarak dolaşıyorlar. Şiirleri, hikayeleri gazete ve dergilerde yayımlandı mı o yeterlidir. Yetenekli mi, yeteneksiz mi; edebiyat alanına faydası var mıdır, yok mudur oradan öğrense olur. Yetenekli olanları hiç çekinmeden üyeliğe almamız gerektiğini düşünüyorum. Edebiyatın yükünü sonraki nesillerin taşımaları lazım. Göster gençlerden kimler var, dikkat çeken biri var mıdır?”

“K. Belekov, N. Kaparov, B. Usubaliev, Ş. Düyşeev, C. Mederaliev, A. Matisakov, S. Tanaliev ve diğerleri.”

“Bak işte, siz aynı dönemde yetişen gençlersiniz. Geçenlerde birine, bizden sonra gençlerden kimler var dediğimde; O. Sultanov’u, C. Mamıtov’u, M. Bayciev’i gösterdi. Onlardan sonrası... Bu şekilde nesillerimizin merdiven gibi olması lazım.”

Sohbetimizi telefonun zili bozdu. Birisi tebrik etti galiba. Şakalaşarak konuştular, Hoca ona teşekkür etti. Dışarı çıktık. Mayıs ayıydı, ay açıktı. İnsan sokaklarda dolaşmak istiyordu. Akademinin Jeoloji Enstitüsü binasına doğru yürüdük.

“Burada 1952 yılında ‘Manas’ hakkında büyük bir panel düzenlenmişti. Ne konuşulacak diye gençlerle birlikte gitmiştik. O zaman Auezov’u ilk defa görmüştüm. Panel çok kalabalıktı. ‘Manas’ destanımızın kaderi konuşuluyordu. Auezov’un söz ustalığı, bilim insanlığı ve cesareti ‘Manas’ı korumuştur. Korkmadan açık ve net bir şekilde konuşuyordu, alkışlıyorduk. Samimi konuşması, neşesi ve iç dünyası benim hoşuma gitmişti. Derin bir şekilde saygı gösterdim. Kader dediğin çok ilginç bir şey, sonradan baba oğul gibi olduk.”

“1979 yılında Almatı’ya gittiğimde Edebiyat Enstitüsünü sizinle okuyan Kazak yazarları Satar Seythazin, Capar Ömürbekov ile tanıştım. Onlar; sizin Auezov ve Aragon ile Moskova’da görüştüğünüzü anlattılar.”

“Auezov ile bir kere olsun fotoğraf çektirmemişim. Hepsi sonsuza kadar yaşayacakmış gibi önemsememişim. Tek fotoğrafım var...”

Sözümüz kesildi, Hoca derin bir düşünceye kapılmış gibiydi. “Nasıl bir fotoğraf acaba?” diye merak ediyordum.

Sonra gördüm o fotoğrafı, Auezov’un tabutunu sırtında taşıırken biri çekmiş. Bu çok acıklı bir fotoğraftı. Hoca’nın niye sessiz kaldığını o zaman anlayabildim.

Konuyu değiştirdik.

“Köyden gelen kızların şehirde yaşaması zor oluyormuş. Benim danışmaya birisi geldi gitti, doktormuş. Söylediklerini dinlerken şaşkınlıktan tüylerin diken diken olur. Aile kuramadan, bebeklerini doğumevlerine bırakıp kaçanların sayısı çoğalmış. Çocuğun vebali kimedir, bebeğin suçu nedir?!”

Hoca sanki hırslanmış gibiydi. Ben ne diyeceğimi bilemiyordum, yavaşça yürüyorduk.

“Isık Göl’e gidiyor musun?”

“Bazen.”

“Öyle bir yer bulamazsın. Hiç değilse gölümüzü temiz koruyabilesek. Gideceğim diyorum; ama gidemiyorum. İşlerim çok.”

O sırada Ormon geldi, eve girdik. Yanımda dört kitap getirmiştım imzalattırdım (Askar, Gülmira, Ulugbek ve Aygül için). Hoca’yla birlikte C. Cumanov’un resmini duvara astık. Resimde yayladaki yurt çizilmişti.

* * *

9 Mayıs. Zafer Bayramı'ydı. Çocuklarla dersimiz her zamanki gibi devam ediyordu. Eldar ile Şirin masallardan hoşlanıyordu, özellikle çocuklar için yazılmış şiirleri bulmak da zordu. Basit bir şekilde ve çocuklar için gerekli seviyede yazmak, her yazarın elinden gelebilecek bir şey değildi. 'Bayçeçeke', 'Kırgızstan Pioneri', 'Caş Leniñi'den arıyoruz. Bir gün Hoca da bu konuda bana soru sormuştu: "Çocuklar için yazarlardan kimler var?". A. Kadırov, B. Asanaliev, K. Cunuşov'un isimlerini söyledim; ama gerçeğini söyleyecek olursam onların bütün eserlerini bilsem de şiirlerinden bir satır olsun ezbere bilmiyordum.

"Çocuklar için yazar şairlerin, şairlerin şairi olması lazım." demişti. O günden beri şiir ezberleriz.

"Karagat (Frenk üzümü) karagat
Olgunlaşmış eğilip
Kırmadan ye
Kırman işe yaramaz"

Çocuklar birbiriyle yarışarak okuyunca Hoca'nın neşesi de yerine geliyor: "Aferin!" diye tekrarlar dururdu. Çocuklarına bu şekilde muamele edişi, yaptığımız işin başarılı bir şekilde ilerlemekte olduğunun göstergesiydi.

Bugün de marangoz Anataliy gelerek duvara birçok resim astı. Azerbaycan'ın meşhur ressamı Djavadov, 2x3 metre boyutunda bir resim göndermiş. Bu resim duvarın bir tarafını tamamen kaplamıştı. Ressamın tekniği ilginçti. Resme baktığında ne olduğunu hemen anlayamıyordun. Boyaları açıktı. Resim insanı büyülüyordu. Biraz küçük olan resimde ise Karanar'ı çizmişti. Çok kaliteliydi. Yine başka birçok resim asıldı.

Ukrayna'daki nükleer santralin patlamasına çok üzüldü: "Bir insanın ölümü bile büyük bir trajedidir; bazen birçok insan öldü, dediğimiz oluyor".

Ben fazla durmadım. Kazak tiyatrosunun 'Toprak Ana' adlı oyununu bugün televizyonda göstereceklerini söyledim.

Hoca, akşam evi arayarak tiyatro oyununun saat kaçta olacağını sordu.

* * *

Kırgızistan Yazarlar Birliğinin 8. oturumu olurken, Tukay'ın doğum yıl dönümü kutlaması için davetiye aldı. "Benim yerime sen git." dedi. Fakat kutlamaya yetişecek gibi değildim, uçak biletim de yoktu; amacıma ulaşamadım.

Oturum canlı bir şekilde devam ediyordu. Colon Mamıtov bildiri sundu. Konuşma yapanların çoğu önemli meseleler üzerinde duruyorlardı. Ben Hindistan'dan gelen Nasar Şakil ve İngiltere'den gelen bilim adamıyla birlikte oturdum. Şirin'i Hoca bana teslim etmişti. İki misafir filarmoninin salonuna şaşkınlıkla bakarak bir şeyler karalıyorlardı.

Ara verildiğinde misafirlerimiz yorulduklarını söyleyerek misafirhaneye geçtiler. Aniden Hoca'yla karşılaştım. Cebinin birini boşaltınca avucunda bir sürü kâğıt parçaları çıktı. İkinci cebinden de bir kâğıt parçası çıkararak: "Seni biri şikâyet etmiş. İsmi söylemek istemiyorum; çünkü sonradan özür diledi. Hiç alakasız bir mesele için şikâyet etmiş. Aytmatov'un eserlerini çevirmek istiyorum; ama o izin vermiyor, demiş."

"Aytmatov'u çevirmek senin elinden gelmez." demiştim. Hoca'dan bunu duyunca biraz rahatladım. "Ağır bir suç üzerine atarak, suçsuzu suçlu yerine koymuş." diye düşünmüştüm.

Diğer cebinden çıkanları Hoca masasının üzerine koymuştu. İncelediğimde bunun gibi birbirini suçlamalar az değildi.

Bu şekilde arkadaşlarını gizli bir şekilde kötülerine şaşarım. Bazı yazarlardan artık gönlüm soğudu. Akşamki yemeğe Hoca beni yanında götürdü. Arabada giderken, Tukay'ın kutlamasına yetişemeyeceğimi söyledim ve hakkımda yapılan konusunda gereken açıklamayı yaptım. “Hmm, tamam.” dedi. ‘Narin’ restoranına gittik. K. Akmatov, T. Abdumomunov, O. Sultanov, C. Mamıtoev, K. Cusupov, Ö. Danikeev bizi bekliyormuş. Onlar bana biraz dikkatle baktılar; çünkü daha iyi tanımamışlardı. Üst kata çıktık, misafirler de oraya geldi. Hoca, D. Kugultinov, B. Bedyurov gibi diğer misafirlerle görüşti. Onlar da Hoca'ya sanat hayatında başarılar diledi.

Ertesi gün çocukları alarak ‘Manas’ havaalanı tarafına gittik. Misafirleri karşılarken oradaki bahçede çiçekleri görmüşler. O manzarayı çekmek için gelmişiz. Abla çiçekleri kamerayla çekiyordu. Hoca'ya, Altay'a gittiğimde Borontoy Bedyurov'un evinde kaldığımı ve O. Şestinski, M. Kiliççakov gibi şairlerle tanıştığımı söyledim. Borontoy'un “C. Aytmatov'a” adlı Al-tayca yazılmış şiirini gösterdim ve okudum.

“Size, kahramanlarınıza yazılan şiirler oldukça fazla. Toplayıp bir kitap haline getirmek istiyorum.”

“Gerek yok!”

Böyle bir cevap beklemiyordum. “Keşke söylemeseydim.” diye düşündüm. Biraz bekledikten sonra:

“Hocam, o şiirleri ben beş yıl öncesinden biriktirmiştim. Gazetelerden, dergilerden ve kitaplardan aldım. Her biri başka bir yerde yani dağınık halde. Onları toplayarak okuyucularınıza sunsak fena olmazdı.”

“Öyleyse yayınevi kendi karar versin. Gerekli midir, değil midir baksınlar.”

“R. Gamzatov, M. Dudin, D. Kuguldinov, K. Kuluev, K. Kurbanpesov, Şukurulo, S. Eraliev...” diye saymaya başladım. “Sadece bunlar da değil, besteci İ. Cakanov da Daniyar'ın şiiri, Cemile'nin şiiri, Asel'in şiiri şeklinde besteler yapmış.”

“Besteyi dinlemiştim, kulağa hoş geliyor. Kazaklar, Kırgızların özel bestecisine dönüştü. Onun halk arasında yayılmasının üzerinden yirmi yıl geçti sanırım.”

“1963 yılında siz Lenin Ödülü'ne layık görüldüğünüzde Kazak televizyonuyla radyosu buluşma hazırlamışlar. İlk defa o zaman çalınmış. O günkü fotoğrafınız bende var.”

Eve erken döndük. Hemen söylemek isterim ki eve gelir gelmez şiirleri toplamaya başladım. Yayınlanması için yayınevine götürdüm; ama kabul etmediler.

Yayının editörü S. Şatmanov'la birlikte Yazarlar Birliğine giderek S. Cusuev, K. Akmatov, O. Sultanov'a şiirleri incelemelerini teklif ettik. Nesil bölümünde ele alındı. Esasen beğenildi. Alınacaklar alındı, eklenecekler eklendi. Yazarın 60. doğum yıl dönümü kutlaması için yayına hazırlandı. 1989 yılında kitap ‘İzaat’ adıyla yayımlandı.

* * *

Hoca, Şirin ve abla Moskova'daydı. Eldar anneannesi ile kalmıştı. 15-16-17 Haziran'da telefonla görüştük. Asıl mesele Eldar'ı Moskova'ya ulaştırmaktı. 18 Haziran'da ikimiz uçakla Moskova'ya gittik. Hoca arabasını uçağın yanına kadar getirtmişti. SSCB'nin Yüksek Meclisi'nin vekili olarak buna izni vardı. Milletvekili odasına gittik ve su içtik. Valizlerimizi aldık. Hoca büyük bir çanta getirdi. Kırgızistan'dan bizimle birlikte gelenlerin hepsi ona bakıyordu. Yol boyu sohbet ettik. Isık Göl hakkında ‘Sots İndustriya’ gazetesine verdiği röportajın ‘Sovetik Kırgızistan’ gazetesinde, N. Şakil ile olan röportajın da ‘Kırgızistan Madaniyatı’ gazetesinde yayımlandığını söyledim.

Eldar'ı seviyordu, özlemiş olmalı. ‘Moskva’ otelinin yanında durduk ve restoranda yemek yedik. Bol miktarda yemek söyledi, hepsinin tadına baktık ve eve geçtik. Yanımda getirdiğim gazeteleri verdim ve otele geçtim.

Ertesi gün öğleye doğru Hoca'nın yanına gittim. Gende-Rote adlı fotoğrafçı vardı yanında. Birlikte fotoğraf çektirdik. O fotoğrafı sonra Hoca bana verdi. Gazeteleri okumuş, iki yerde ‘Ulu

yazar' diye geçiyordu. "Ulu, kelimesini kullanmak olmaz." diye uyardı. Musa Murataliev'i arayarak Kırgız gazete ve dergilerinde 'ulu' kelimesinin kendisi için kullanılmamasını söylememi istedi. Aslında gazetelerin içeriklerinin genel olarak iyi olduğunu söyledi. O sırada birisi, Hoca'yı ve T. Sıdıkbekov'u 'milliyetçi' diye yukarıya şikâyet etmiş. Bu şikâyetçi: "Kırgızistan Yazarlar Birliğinin 8. oturumu Kırgızca yapıldı. Dil meselesini ele aldılar." diye şikâyet etmiş. Hoca da iki üç gündür Kremlin tarafına bu konuda açıklama yapmaya çalışıyormuş.

Isık Göl Formuna davet edilecek misafirlerin listesi hazırlanıyordu. Bolduin, Toffler, Kurasova, Fellini... Benim aklım Garcia Marquez'te idi. Listede vardı; ama işaretlenmemişti.

"Hocam, Marquez gelecek mi?"

"Bilmiyorum. Nerede olduğu belli değil, haberleşemiyoruz..."

"20 Haziran'da ailesiyle birlikte Riga'ya gitti... Yurmala'da tatil yapacaklarmış. Ondan sonra yurt dışına Finlandiya'ya gideceklerdi. Ben ve meşhur sanatçı A. Zolotov birlikte onu tren garına götürdük..."

* * *

29 Ağustos'ta yurt dışından geldiler. K. Akmatov, Ş. Usubaliev ile onu havaalanında karşılamaya gittik. Finlandiya'da 'Kıyamet' romanının filminin çekilmekte olduğunu söyledi. 'Literaturnaya' gazetesinde yayımlanan 'Ötölgölü Ömür' (İ. Rişina ile olan sohbeti) adlı makalesi üzerine konuştuk. Ana dil meselesi ülkemizde ilk kez ele alınıyordu. Bu konu hakkındaki fikrini çekinmeden belirtmişti. 'Kıyamet'in yazılışı ve Bulgakov'un 'Master ile Margarita' adlı romanı hakkındaki fikirleri de vardı. Kırgız gazeteleri de bunları yayımlamıştı. Biriktirdiğim malzemeleri teslim ettim.

Gürcistan'daki film yapım ekibinden bir heyet gelerek 'Kıyamet' romanındaki 'Cetinin Biri' (Yedinin Biri) bölümünün filmini çekme konusundaki fikirlerini iletiler. Hoca onların fikirlerini kabul etti ve kendi tavsiyelerini de onlara iletti. Gürcü şair Nanoşvili hakkındaki fikirlerini de söyledi. 'Cemile' adlı uzun hikâyesi üzerine makale yazdığını bildirdi.

'Delbirim' adıyla basılan 'Al Yazmalım' adlı uzun hikâyesi üzerinde durdu. Yazar eserin yeni isminden hoşlanmadı. Belki de 'Al Yazmalım' denmesine alışmıştı. Bununla birlikte bir başka eserin isminin 'Gülsarat' şeklinde birleşik yazılması da hoşuna gitmemişti. 'Gözden Geçen Kıyılar' adlı kitabın isminin de 'Deniz Kıyısında Koşan Ala Köpek' olarak kalmasından yanaydı. 'Gün Olur Asra Bedel' yerine de 'Yüzyıldan Uzun Bir Gün' adının kullanılmasının daha doğru olacağını söylüyordu. Fakat, bunların hepsi yazarın istediği gibi kullanılmıyordu. Hoca kendi görüşlerinden dönmeyeceğini bildirdi...

17 Eylül. Lenin Kütüphanesine yürüyerek gittik. C. Mamıtov, K. Moldobaev ve R. Otunbaeva da oradaydı. Yurt dışından gelecek olan misafirlerin fidan dikme merasiminin nerede olacağı belirlenmişti. Hoca, programı en küçük detaylarına kadar anlatmaya çalışıyordu. Düşündükleri gerçekleşmiş gibi herkesle sakin bir şekilde sohbet etmeye başladı ve benimle C. Mamıtov'u Yazarlar Birliğine gönderdi.

O sıralarda C. Mamıtov Çin'deki Kırgızları ziyaret edip gelmişti. Onlar, C. Mamıtov'la Hoca için kitaplar göndermişlerdi. Kitaplar Arap alfabesiyle yazılmıştı. "Sen bunları Cengiz Hoca'ya vermeden önce fotoğrafını çekerek 'Kırgızistan Madaniyatı' ya da 'Sovettik Kırgızistan' gazetesine haber olarak ver." dedi şair. 'Sovettik Kırgızistan' gazetesinde kitapların resimleri yayımlandı (28 Eylül, 1986).

* * *

'Kıyamet' romanını okuduktan sonra sabrımın tükendiği ve heyecandan yerimde duramadığım iki üç gün geçirdim. Romanın final bölümü beni çok etkilemişti. Akbara'nın, Kenceş'in ve Boston'un

hayalleri aklımdan silinmiyordu. Çıkışı olmayan bir karanlığa saplanmış gibiydim. Yeryüzündeki her şey tamamen yok olmuş, yaşam durmuş gibiydi. Yaşadığımı hissetmiyor gibiydim. Makale yazmaya başladım. Bütün içimdekiler kâğıda dökülüyordu...

Ertesi gün Isık Göl Formuna gelecek olan misafirleri karşılamamız gerektiği söylendi. Gece boyunca gelen misafirleri yerleştirmiştim. Akşam saat 19.00'da Hoca'nın bahçesinde misafirleri karşılama ve eve getirme görevi de bana verilmişti. Hoca da onları beşinci katta karşılayacaktı. Aslında güneşin erken batmasını istiyordum; fakat bu durumda zaman geçmek bilmiyordu.

Yepyeni arabalar birbirini takip ederek durdu ve her birinden ikişer insan iniyordu. Sonradan anladım ki misafirlerin yanındakiler tercümanlarıymış. Kime ne diyeceğini şaşırıyorsun. Yol gösterdim. Kadınlar asansörle, erkekler de merdivenle çıktı. Hoca'nın neşeli ve gür sesinden misafirlere karşı samimi davrandığını hissediyordum.

Masa uzun bir şekilde hazırlanmıştı. Masanın üzerindeki çeşitli yemeklerden, isteyenler istediklerini tabaklarına koyduktan sonra ayakta durmak isteyenler ayakta, oturmak isteyenler de oturarak sohbet ediyordu. Eğer biri herkesi ilgilendiren bir konuda bir şey söyleyecekse onların dikkatini çekerek kısa konuşmalar yapıyordu.

Misafirlerin neşesi yerindeydi. Hoca, her birinin yanına giderek onlarla sohbet ediyordu. Fotoğrafçılar da o anı yakalamaya çalışıyordu. Hoca, kendi halindeyken Kırgızca şarkılar mırıldanıyordu: “Manas, Manas olduğu...”

Federiko Major aniden bu şiiri yazıvermişti:

“Ak kar kaplanan tepeler
Güneş nuruyla parlayıp
Durduğu anda dibi olmayan
Isık Göl'e yansyarak

Kıyıda ki yapraklar ile çiçeklere sonbahar çeşitli renkler ve sayısızca göz kamaştıran güzelliği getirdi.

Ve o güzellikten nazik ilkbaharın genç fidanı gibi faydalı oldu aniden parlayan bir ümit.

Korkmayan, çekinmeyen gençliğin gücü ile kaynaşarak, alay dolu şüphelerden yorulan yüzümüz onun parlayan nurlarına büründü.

Muhteşem güzellikteki Isık Göl'ün kıyısında hepimiz, güzelliğe sunuyorduk ellerimizi...

Şiir, herkes tarafından beğenildi. Türkiyeli besteci Livaneli de gitarıyla güzel bir parça seslendirdi. Etrafında Kemal, Ottero, Müller, King, Major, Tofller, Forti, Tekle ve kardeş Bolduinler oturuyordu. Sadece Nobel Ödülünün adayı K. Simon sessiz ve düşünceli bir şekilde oturuyordu. Sadece tercümanı ile sohbet ediyor gibiydi. Kalabalığı ve gürültüyü sevmediğini her haliyle belli ediyordu. Bu hareketi benim hoşuma gitmedi, başkaları da öyle düşünüyordu.

İçimden: “Seni kulaksız... O kadar uzun yoldan gelip de sessizce oturmak da nedir?” diye düşündüm.

Kırgızistan'da bulunan misafirlerimiz ülkelerine döndüklerinde SSCB'deki değişiklikleri, Kırgız halkının başarılarını, misafirperverliğini, göl kıyısında geçen konuşmaların amaçlarını geniş bir şekilde ülkelerinde paylaştıkları, propaganda şeklinde makaleler de yazmışlardı. Cengiz Aytmatov ise bu konuda birçok merkezi ve devlet basınında, televizyonlarda, radyolarda kendi fikirlerini açıklıyordu.

* * *

26 Ekim'de birçok Kırgız yazarıyla birlikte Kazakistan'daki Kırgız Edebiyatı Günlüğüne katılmak için yola çıktık.

Hoca akşama doğru gelmişti. Yolda arabanın yakıtı bittiğinden geç kalmışlar. Yakıtın da sıkıntılı olduğu dönemdi. Şoförü Ormon'un anlattığına göre kimse durmamış, 2-3 saat yolda

beklemişler. O zaman Hoca kendisi arabalara el kaldırarak yakıt getirtmişti. Hoca'yı hemen Kazak kardeşlerimiz karşılayarak meşhur şairlerden biri olan M. Şahanov'un evine yemeğe götürmüşler.

27 Ekim'de Lenin, Auezov ve Abay'ın heykeline çiçek koyma merasimi oldu. Herkes Hoca'nın etrafında toplanarak fotoğraf çektirmeye çalışıyordu. Kırgızistan'dan gelenler N. Nazarbayev'in misafiri olduk. İki halkın arasındaki tarihî ve kültürel bağlar konusunda Hoca, T. Sıdıkbekov, T. Kasimbekov, S. Eraliev, N. Baytemirov ve O. Süleymanov konuşma yaptı. Akşam da Abay Devlet Opera ve Bale Tiyatrosunda açılış yapıldı. Halk kalabalıktı, açılış Olcas yaptı. Hoca'nın konuşmasını herkes dikkatle dinledi. Konuşma kuvvetli bir şekilde alkışlandı. S. Eraliev ile M. Şahanov'un şiirleri güzeldi. Ben hemen Kazak şairden el yazısını istedim ve 'İzaat' kitabımın içine yerleştirdim.

İki halkın dostluğu üzerine güzel sözler söylendi. Salon muhteşemdi. Konserden sonra B. Cakiev, N. Carkınbaev, S. Cusuev, O. Sultanov ile M. Şahanov'un evine gittik; şiir gecesi gibiydi. Akşam geç döndük.

Ertesi sabah erken kalkıp yürüyüş yapıyordum. Hoca yazarlar ile karşımdan çıktı. Herkes ile selamlaştım.

"Nerelerde geziyorsun, görünmüyorsun?" dedi.

Ben duraksadım ve içimden: "Aramış galiba, burada olması gereken zamanda şu yaptığıma bak. Gece orada kalıp şimdi geliyor, diye düşünüyor herhâlde." diye geçirdim.

"Gösterişli açılıştan sonra burada banket yapıldı. Sana baktım göremedim. Gençtir, arkadaşlarıyla gitmiştir diye düşündüm."

"Şahanov'un evindeydik; Cakiev, Sultanov, Carkınbaev'le birlikte. Dün sizin de uğradığınızı söyledi" dedim.

"Aa, tamam iyi o zaman."

Biraz hafifledim. Hoca arkadaşlarıyla görüşmeye gitti. Biraz bekledik.

"Biz 19 numaralı odadayız. Bize uğrar mısın?" dedi.

Gittim. Eldar'ı da yanlarında getirmişler. Oynuyor, bisiklet sürüyordu. Yanlarında K. Muhamedcanov, O. Süleymanov vardı. Onlar beni tanıyordu; ama Hoca yine de bizi tanıştırdı. Niye çağırdığını da bilmiyorum. Sabah kahvaltısını birlikte yaptık ve kalktık. Hocalar, o gün tekrar Frunze'ye doğru yola çıktılar. Meşhur yazar S. Berdikulov'u yanında götürdü.

T. Sıdıkbekov, S. Eraliev, N. Baytemirov, K. Artukov, O. Sulatnov, A. Ömürkanov ve diğerleri ile Cambıl'a doğru yola çıktık. Edebiyat Günlüğünde Kazak topraklarını gezerek, halkın saygısını, hürmetini gördük.

Nerede olursak olalım Hoca'nın ismi tekrar tekrar zikrediliyordu. Hatta ilçelerin ve kolhozların gazetelerinde bile Hoca için yazılan şiirleri, dilekleri okuduk.

Edebiyat Günlüğü'nde Kazakistan'ın çeşitli bölgelerinde O. Sultanov, C. Sadıkov, B. Sarnagoev, S. Cusuev, A. Cakıpbekov, Ö. Danikeev, K. Akmatov gibi belli başlı şair ve yazarlarımız yanımızda bulunuyordu.

Bugünlerde benim makalelerim 'Sotsyalistik Kazahstan', 'Kazakstanskaya Pravda', 'Veçerniy Alma-Ata', 'Leninşil Caş', 'Kazak Adabiyatı' gibi diğer gazetelerde yayımlanmıştı.

Almatı'da tekrar görüştük, şiir gecesi düzenlendi. İki halkın şairleri birbiriyle yarışarak şiirlerini okudu. Özellikle Baydılda Sarnagoev 'Cengiz ve Ben' adlı mizahi şiirini okuduğunda dinleyiciler eğlenerek şaire alkışlar yağdırdı.

Kazakistan'dan döndükten sonra Edebiyat Günlüğü'nde olan biten her şeyi Hoca'ya anlattım.

* * *

12 Kasım sabah saat 8.00'de telefon çaldı. Arayan Hoca'ydı. Akşamleyin tren ile Moskova'ya gideceklerini söyledi. Üç, dört gündür kendi işlerimle meşgul olduğum için görüşemediğimden kendimi rahatsız hissettim. Saat 17.00'de onları uğurlamak için Ş. Usubaliyev ve T. Suvanberdiyev gelmiş. Hava biraz yağmurluydu. Kendi aralarında sohbet ediyorlardı. Altı yedi yaşlarında bir genç,

yanında gözü görmeyen bir ihtiyarla Hoca'ya doğru yöneldiler. Biraz sonra Hoca beni çağırıp beyaz kâğıt, kalem sordu ve zarf getirmemi rica etti. Hoca, dünya çapında meşhur olan doktor arkadaşı S. Fedorov'a ihtiyarı kabul etmesi için selam göndermişti.

Tren hareket etmek üzereyken Şirin komportumandan çıkmak istemedi ve ağlayıverdi. Hoca ne yapacağını bilemediği için benim de vagona binmemi istedi ve Bişkek istasyonuna kadar birlikte gittik. Şirin'i nazlandıra nazlandıra biraz oyaladı. İnerken Hoca, elinde kâğıda sarılmış poşette bir şeyi bana uzattı.

“Kuzu etiymiş, kellesi de var. Suvanberdiyev getirmiş. Bozular, evdekilerle yiyin.”

Ne diyeceğimi şaşırdım. Tren hareket etti. Ellerimizi sallayarak Şirin'le ikimiz kaldık. Çok ilginç yemek bize nasip olmuştu. Büyük bir kırmızı elma da var, tatlılığına bak...

* * *

12 Aralık. Önemli bir gündür. İlgiz ağabey, Roza abla, T. Suvanberdiyev ailesi ile geldi. Tercüman, edebiyatçı V. Korkin de geldi. Telefonla arayıp kutlayanlar da çoktu. Rahatça sohbet edip Finlandiya'da bulunduğu döneme ait bir film izledik. Hoca'nın zaman zaman filme çekilmesi iyi olur, diye düşündüm. Nereye gittiği, nerede tatil yaptığı, kimlerle görüştüğü herkesin ilgisini çekiyordur. Bu kayıtlar nesilden nesile kalacak büyük bir tarihtir. Bu olayları kimse anlatamaz, filmi ise istediğin kadar izle, sanki sanatkârane bir film. Bizim hoşumuza gitti.

T. Suvanberdiyev Nobel Ödülü hakkında söze başladı. Oysa, 'İnostranniy Jurnal' (Yabancı Dergi)'de Cengiz Aytmatov Nobel Ödülünü almaya en uygun aday şeklindeki bilgileri yabancı yayın organlarından alarak yayımlamış. Hoca: “Bana ödül lazım değil, sağ olup huzur ve barış içinde bulunmaktan daha iyi bir ödül yoktur.” diye hiç aldırış etmeden cevap verdi. Abla ise dergide yazılan haberin doğru olduğunu işaret etti. Fakat Hoca'nın 'Paravda'da, İsveç Başbakanı Palma hakkındaki makalesi Batı'da, ABD'de ters anlaşılmış; çünkü orada bu meşhur insanın trajik ölümünde CIA parmağı vardır gibi fikirler ele alınmış diyerek kusur aramışlar. Isık Göl Formu'na katılan, Kırgızların misafiri olan K. Simon da Fransa'ya döndüğünde akla gelmeyecek şeyler yazmış. Isık Göl Formu'nun temsilcilerini karalamaya çalışmış. Böyle bir haber hepimizi şaşırtmıştı. K. Simon'un başkalarından ayrı bir şekilde oturması gözümün önünden gitmiyordu. Oysa O, o anda bile içinde bir kin beslemiş.

Böyle şeyler olmasına rağmen neşeli bir şekilde döndük. Bazı haberler de bütün hevesimizi ters etkilemişti. Fakat ben kendi kendime, insanların niçin zaaflarına yenik düştükleri üzerinde düşünüyordum. Nereye gidersen git her tarafta insan zaafları. İnsanoğlu, insanlık zaaflarından kurtulabilir mi? Bütün olanlar bunlar sebebiyle olmasın!

* * *

Fransa'ya gidip UNESCO'nun rehberleri ile görüşen Hoca, Isık Göl Formu'nun işleriyle de ilgilendikten sonra 27 Aralık'ta Frunze'ye döndü. Çocuklar karşılamak için 'Manas' havaalanına gittiler. Mariya abla ise: “Hastaneye Dili'yi ziyarete gidelim.” dediği için ikimiz hastaneye gittik.

Hoca saat 20.00'de geldi. Beni gördüğü anda: “Beşik boo bek bolsun!” (Yeni doğmuş çocuklar için kullanılır. Beşik bağı sağlam olsun, yani ömrü uzun olsun anlamında bir söz.) diyerek elini uzattı. Memnun bir şekilde cevap verdim. Eldar ile Şirin çoktan her şeyden onu haberdar etmişlerdi. Bunun yanında ablayla ikimizin hastaneye gittiğimizden de haberi vardı.

Biraz sonra masaya geçtik. Eldar ile Şirin benim yeni doğan çocuğuma isim bulmak için birbiriyle tartışıyorlardı. Hoca da onların tartışmalarına katıldı:

“Baba olmuşsun. Bu da büyük bir görev, mesuliyet, evin bütün işleri senin üzerinde olacak. Ömürlü olsun! Oğlunuzun adını ne koydunuz?”

“Sizin gelmenizi bekliyorduk...”

Oğlumuz 22 Aralık'ta doğdu. Nasıl bir isim versek diye düşünüyordum. Evdekiler de farklı isimler teklif ediyorlardı. Onların içinde 'Cengiz' şeklinde Hoca'nın ismi de yok değildi. 'Cengiz' ismi Moğolcadaki 'teñiz, tenis, teñdik (denklik) kelimelerinden gelmekteymiş ve 'okyanus, ulu, dalgalanan geniş ve sonsuz' gibi anlamlar ve motiflerle ilişkiliymiş. Bu şekilde isim vermek istiyoruz; ama ulu insanın yanında çocuğumuza onun adıyla nasıl sesleniriz. Rahatsız olacaktır. İsim üzerinde tartışırken sonunda Hoca geldiğinde birlikte çözmek üzere karar almıştık.

"Elturan koyalım. Ben Eldar'a bu ismi verecektim, sonradan aklıma geldi." dedi.

Benim şaşırduğum için ismin ne anlama geldiğini bilmediğimi belli etmiş oldum galiba. Hoca da büyük bir psikolog değil mi, hemen hissetti ve: "El, bildiğimiz 'halk' demektir. 'Turan' da bütün Türk halkının yaşadığı bölge, topraktır. Elturan, halkın oğlu, milletin oğlu olsun!" diyerek avuçlarını açıp dua etti. Biz de Hoca'nın yaptıklarını taklit ettik ve teşekkür ettim.

"İnşallah, oğlumuzu görmek için kendi örf ve âdetiyle geliriz. İsmi beğendiysen tamamdır, evdekilere ne anlama geldiğini iyice anlat." dedi.

"Kimin aklına gelirdi ki kaderimizin her zaman bu şekilde bir yerlerde keşişeceği. Gerçek hayatın ilginç olması da bundadır. Hoca'nın düşüncelerinden sonra neslimi devam ettirecek, Allah nasip ederse hayatımda direk ve destek olacak oğlum için kendim de dua ediyordum: "Allah uzun ömür versin! Sağlıklı, akıllı ve bahtlı ol! Neslin çoğalsın, Hoca gibi halk için hizmet et. Hoca'ya çek. Hoca'nın iyi dilekleri kabul olsun!"

Eve altın bulmuşçasına sevinç ve mutlulukla gittim. Evet, altından da değerli. Halkımın: "Cakşı söz can sergitet." (Tatlı söz yılanı deliğinden çıkarır) sözü doğrudur. Evdekilere olanları eksiksiz anlatarak 'Elturan'ın ne anlama geldiğini tekrar ediyordum. Evdekiler başlarda telaffuz edemiyordu, sonradan alıştık. İnsanlar her zaman büyük bir ilgiyle oğlumun ismini soruyor, biz de anlatıyorduk. Hoca da iki üç kere sordu: "Bu nasıl bir isim, diye soruyorlar mı?" Cevap veriyordum: -Evet, ne anlama geldiğini anlatıyoruz, bazılarında da bu ismi sizin koyduğunuzu söylüyoruz. Dil bilimci Ş. Caparov da 'Leninçil Caş' gazetesinde 'Ömrün Uzun ve Neslin Çoğalsın Oğlum!' adlı makalesinde şunları yazmıştı: "Elturan. Bu özel isim iki kelimedenden oluşmaktadır: Birincisi herkes tarafından bilinen halktır, yurttur; ikincisi Turan. Başka halklar eskiden Turan kelimesini Türkler ve onların yaşadıkları yerler için kullanıyorlardı. Şairlerin şiirlerinde özellikle Firdevsi'nin destanında Turanlıların yaşam biçimi, örf adetleri, psikolojisi geniş bir şekilde tasvir edilmiştir. Edebiyatçı Abdıldacan Akmatalliev'in yeni doğan oğluna değerli yazarımız Cengiz Aytmatov 'El-turan' ismini teklif etmiştir." (8 Aralık 1988). Azerbaycanlı şair Şahmar Akparzade'nin oğlunun da isminin 'Elturan' olduğunu öğrendim. Hoca'dan duyduğu için mektup göndermiş. Azerbaycan'ın ve Kırgız'ın 'Elturan'ları için şiir yazmış. "Babanı utandırma, insan ol, temiz ol, yüce ol!" anlamında bir şiir yazmış.

* * *

Şiir yazma kaygısını hâlâ da yaşıyorum. 'Ak Botosun İzdegensip' (Ak Devenin Yavrusunu Ararcasına), 'Süyüü Cürsö Ulanıp' (Sevgimiz Devam Etse), 'Lenin', 'Eneme' (Anama) vb. şiirlerimin yayımlandığı aklımda. Bazen A. Korobaev'in bestesiyle 'Calgız Darak' (Yalnız Ağaç) adlı şiirim radyoda söylenmektedir. Kendi arşivimde birçok şiirim vardı. İncelediğimde iyi olanların da olduğunu gördüm. Hoca için bir şiir yazmak istedim. 31 Aralık'ta yılbaşını kutlamak için gittiğimde böyle bir şiir yazdım, götürdüm. İthaf etmenin çeşitli yöntemleri vardır. Biri açık bir şekilde ithaf etmek, biri de dileklerini gizli bir şekilde ithaf etmektir. Başta nesir şeklinde iki satır yazı yazdım ve devamında şiirin mısralarını süsleyerek boncuk gibi sıraya dizdim. Sanat değerinin ne derecede olduğunu söylemek benim için zor, fakat dileklerim doğrudur:

Hayalimde yele yaptım hissimde
Seçerek en güzel kayığı
Tövbe ederek yavaşça koydum denize

Yaratandan istediğim aklımda
Yakalatmasını altın balığı
Sormam devlet ile varlığı
Ve yine de altın kaplı kayığı
Anlatarak sıradan yerimi
Alsın, gitsin huzursuz canımı
Bu hayatta ne kadar yaşasak da
Olsun kalsın ömrümüz de kısalsın
Helal hayat, hürmet, saygı, iyilik
İnsanlarda olsa derim her zaman
Canı gönülden inanmak ve teslim olmak
Bembeyaz, kibar ve kutsal görmek sevgiyi
Kötülüğü karalara baş ederek
Ortadan kaldırsak mı ki tamamen yok edip.

Hoca şiiri pürdikkat okudu, düşünceye daldı. Benim içimde bir soru beni rahatsız ediyordu: “Ne diyecek acaba?” Cevap gelmedi. Zarfı çalışma masasının üzerinde koydu. “Fikrini ne zaman söyler?” diye beklerken pişmiş gibi oldum, bir şey demedi. Telefonu çaldı ve birisiyle görüştü...

Birlikte sofraya geçtik. Yeni haberleri sordu.

“Literaturnaya Gazeta’yı okudun mu? Adamoviç’in makalesi yayımlanmış. ‘Kıyamet’e hakkında olumlu görüşler yazmış.”

“Henüz okumadım.”

“Oku, sana lazım.”

“Tamam.”

“Makin, Melis de şiir yazıyormuş. Yayımlatıyor musun?”

“Sadece bir defa yayımlattım.”

“Şiir yazmak çok zordur. Gençliğimde ben de yazmaya çalışmışım. İyi olmadı galiba, sonradan nesre geçtim.”

“Sizin gençliğinizde şiir yazdığınızı ‘Leninçil Caş’ gazetesinde okumuştum. Shtubendorf adlı öğretmeniniz size şiir yazmanızı nasihat edermiş. Öyle olsa bile ‘Cemile’deki, ‘Fuji-yama’daki, ‘Ala Köpek’teki, ‘Gün Olur Asra Bedel’deki şiir satırlarını okuyan insan, sizin şairliğinizden de haberdar olmaktadır. Bununla birlikte araştırmacılar sizi, nazımda lirik şeklinde değerlendirmektedirler.”

“Şimdi düşünüyorum da şairliği tercih etmem halinde de benden bir şeylerin çıkacağını zannediyorum. Fakat benim için nazım şekli çok zor bir şey.”

“O zamanlarda yazdığınız şiirleriniz var mı?”

“Nereden olsun.”

“İnsanların ‘Her insan kendi içinde bir şair, yazar.’ sözü doğru mudur, diyorum Hocam. Çünkü ömründe eline hiç kalem almayan, bir satır bile şiir yazmayan insanların da iç dünyasının şairler gibi lirik, yaşadığı hayatı da romanlar kadar ilginç olması mümkün değil mi?”

“Evet, öyledir. Kırgız insanı mutlaka iki, üç sözü birleştirerek irticalen bir şeyler söyleyebilir; şiire çok yatkınlar. Telegey’in hayatı hakkında yazdığım hikâyeyi hatırladım. Hayatı çoğunlukla basit olarak gösteriyoruz. Bizim eksikliğimiz buradadır...”

Akşamüzeri Hoca’nın söylediği gibi aradım. Yılbaşı için iyi dilekler edildi.

“Yeni yıl senin için iyi oldu. Çocuğun oldu, yılbaşını onunla birlikte geçiriyorsun. Elturan koşturuyor mu?” dedi.

Hocanın şakayla söylediklerini bir an gerçek zannetmişim: “Elturan doğalı daha sekiz gün oldu.” dedim...

* * *

1, 2, 6, 7 Ocak 1987 tarihlerinde Hoca'yı ziyarete gidip geliyordum. 'Drujba Naradov' (Ulusların Dostluğu), 'Nauka i Jizn' (Bilim ve Hayat) dergilerinde yayımlanan L. Aninskiy'in, Ordinaryus Zeldoviç'in makalelerini okudu. Ben de 'Mugalimder Gazetesi'nda yayımlanan 'Akbaranın Gözyaşı' adlı makalemi de eklemiştim. 'Kıyamet'in gazete ve dergilerde tartışmalar yarattığı hissediliyordu.

"Hocam, 'Kıyamet'i okuduktan sonra bende bir fikir oluştu." dedim. Acele ile sözümü hemen toparladım. "Taşçaynar'ın hemen ölmesi sanki yapmacık gibi duruyor. Biraz derin bir şekilde ele alsaydınız daha güzel olurdu..."

"Ok değmemiş miydi? Ondan sonrasını devam ettirmek için bir ihtiyaç var mıydı? Burada istenen, Akbara'nın tek başına kalmasıydı." dedi.

Tartışmadım. Fakat görüşümü değiştirmiştim. Taşçaynar zorluklar ve acı içinde ölse, Akbara'nın durumunu daha derin bir şekilde açıp gösterse, roman için faydalı olur muydu gibi düşünüyordum. Eserde bu bölüm var; ama bana çok kısa bir şekilde tasvir edilmiş gibi geliyor...

* * *

13 Aralık'ta Hoca bana iki tarihî malzeme gösterdi. Birincisi 1945 yılında çektiği fotoğraf, köylüleri ile birlikteydi. Fotoğraf zaferin 30. yıl dönümüne ithafen 'Ogonek' dergisinde yayımlanmış. İkincisi de 'Leninçil Caş' gazetesinde 1935 yılında yayımlanan 'Cengiz Şoför Olurum Der' adlı makale idi. Eskimiş ve rengi sararmış gazete Latin alfabesiyle yazılmıştı. Büyük bir ilgiyle abla ikimize okudu.

Ablayla ikimiz gülüyorduk. Hoca ise: "Bakın, o zamanlarda bile dinç ve sağlamışım. Çekinmeden net bir şekilde cevaplamışım. Röportajı yedi yaşında bile halletmişim." dedi. Çok ilginç bir olaydı. Gazeteyi alıp fotoğrafını çektikten sonra anlaşılması için Kiril alfabesine çevirterek 'Leninçil Caş' gazetesinin sayfalarında yayımlattırdım.

* * *

30 Ocak'ta akşamüstü saat 19:00'da 'Elturan'ı görmek için Hocalar ailesiyle birlikte geldi. Şarşen Usubalievîç de vardı. Hoca, gelenek gereği hediyesini verdi. Çeşitli oyuncaklar da getirmişler. Şirin ise bir zarf içinde: "Sevgili küçücük Elturan, senin doğum gününü kutluyoruz. Çabucak yürümeye başla. Bizim aile" diye bir not yazmış. Hoca dilek olarak bu satırları okudu ve arkasından birçok iyi dilekler söylendi.

* * *

Gün dediğin arabanın tekerlekleri gibi durmadan dönüp geçiyordu. Etraf yeşermeye başlamıştı. Kayısılar çiçek açıp gözlerimizi kamaştırıyordu. Bu vakitlerde Hoca, Moskova'da Puşkin'in edebiyat gecesinde güzel bir konuşma yapmıştı. Şairin şiirlerinin ululuğunu dile getirmekle birlikte, günümüzdeki ulusal edebiyatların, dillerin gelişmesine dikkat edilmesi gerektiğini gündeme getirdi. Merkezî ve bölgesel gazeteler Hoca'nın dediklerini durmadan yayımlıyorlardı. Onunla birlikte Ostankino televizyonunda edebiyat gecesine de katılmış. 12 Mart'ta ailemizle birlikte ekran karşısında oturuyorduk. Teybe de kaydettirdim. Edebiyat gecesini güzel geçmişti. Halk kalabalıktı. Soruların çoğu 'Kıyamet' romanı hakkındaydı. Soruları açık ve net bir şekilde cevaplandırılıyordu. Program biter bitmez telefonla arayıp tebrik ettim. Kendisi de çok memnun oldu.

“Elturan da izledi mi?” diye şakalaştı.

“Kucağımıza alıp oturduk.” dedim.

“Japonlar doğduğu andan itibaren çocuklarını eğitmeye başlıyorlarmış... Elturan’ın burnundan öp...”

“Teşekkür ederim.”

* * *

İtalya’ya gezisinden geldikten sonra evinde oturuyorduk. ‘Kıyamet’ romanına olan ilgiden dolayı birçok edebiyat geceleri düzenlenmiş. Bunun yanında İtalyalı okuyucular, yazarın sanat anlayışı ve eserleri hakkında epey bilgi sahibiymiş. ‘Erken Gelen Turnalar’, ‘Deniz Kıyısında Koşan Ala Köpek’ uzun hikâyeleri ‘Etruriya’ ödülü ile ödüllendirildiğinde gazete ve dergilerde onlarca makale yayımlanmıştı.

Makalelerde şehrin, ülkenin güzelliği, temizliği ve insanların kibarlığı konularına geniş bir şekilde yer verildi. Özellikle onlardaki küçük şehirlerin mermerlerle yapılması dikkatini çekmiş. Amerikalı milyonerler, örneğin Rockefeller’in ailesi her yıl İtalya’da tatil yapıyorlarmış. Hoca, bu sefer de dünyanın bir ucundan mutlu bir şekilde dönmüş.

‘Kıyamet’ romanı Rusça olarak yayınlanmıştı. Okuyucular arasından ilk imzayı ben aldım: “Bu kitabın yazılmasını heyecanla bekleyen Melis ve ailesine, Elturan’a. C. Aytmatov. 1 Mayıs 1987.”

3 Mayıs’ta Halk Yaratıcılığı Sergisinde Basın Bayramı düzenlendi. ‘Kıyamet’i okuyucular anında bitirdi. Halk kalabalığı görülmeye değerdi. Sırada bekleyenler emeklerinin karşılığını olarak ‘Kıyamet’ romanını elde ettikleri için seviniyorlardı. Hoca da kalabalığın içindeki varlığı ile bayrama ayrı bir neşe katıyordu. Herkesin bayramını tebrik etti ve kitaplarını imzaladı. Bazı insanların ise: “Takım elbise giyse ve kravat taksaydı.” gibi bahanelerle hemen Hoca’yı eleştirmeye başladıklarını da duyuyordum. Hoca ise Eldar ile Şirin’den kaçarak serginin yanında bulunan hükümet villalarından yürüyerek gelmiş. Eh zavallı insanlar, başkaları görmek için özlem duyarken, elimizdeki altının değeri yokmuş gibi Hoca’da bir hata aramaya çalışıyoruz.

* * *

Yazarlar ve hükümet başkanlarıyla toplantı düzenlendi. K.

Asanaliyev ile A. İvanov güzel birer konuşma yaptı. Hoca, toplantıyı soğukkanlılıkla yürüttü. Toplantıdan sonra Ş. Akparzade ile ayrıldık.

Ertesi gün Ş. Akparzade ile ikimiz ‘Issık Köl’ otelinden

Hoca’yı aradık ve o gelinceye kadar dışarıda bekledik; sonra da hükümet villalarının yemekhanesine gittik, yemek yedik. Ş.

Akparzade ‘Kıyamet’ romanından yaklaşık yirmi tane satın almış. Hoca; hiçbir şekilde zorlanmadan, bıkmadan onların isimlerini yazarak kitapları imzaladı.

Uzun sürdü. Sonra birlikte şehre indik. Hoca Merkezî

Komite’ye gidecekmiş, kravat takmasa da benim kravatımı vermeme rica etti. Kravatım çok kısa geldi, ama Hoca ona önem vermedi, tarağımı da aldı.

Şahmar Hoca’yla ikimiz parkta dolaştık.

‘Pravda’ gazetesinde ünlü şair Silviya Kapitikuyan’ın dil meselesi hakkında makalesi yayımlanmıştı. Hoca hakkında da biraz bilgiler vardı. Makale Ş. Akparzade tarafından beğenilmiş, o da kendi görüşlerini bildirdi. Önceki gün Hoca ile Dram Tiyatrosuna giderek “Gün Olur Asra Bedel” gösterisini izlemişler. Onun fikrine göre gösteri, eserin öykü çizgisinden biraz uzaklaşmış. Belli başlı konular üzerinde durmamışlar.

Ş. Akparzade bizimle vedalaşarak Bakü’ye gitti. Bu önemli insanla Hocanın ilişkilerini iki ülke arasındaki bir köprü gibi hissettim.

9 Mayıs. Zafer Bayramı günüydü. Bahar ayının güzelliği moralimizi yükseltiyordu. Hoca'nın evinde ördek yiyorduk. Hoca, Eldar ile Şirin'e Nivhilerin ördek Luvr hakkındaki efsanesini anlatmaya başladı. 'Deniz Kıyısında Koşan Ala Köpek' adlı uzun hikâyesinin ortaya çıkışında yazar V. Sangi'nin etkili olduğunu biliyordum. Bir gün Vladimir Sangi Hoca'yı misafir etmiş ve kendi geleneklerine göre ağırlayarak ördek getirmiş; Luvr ördeği. Yedi yaşındayken büyük insanlarla birlikte ava çıktıklarını, kaybolanların ak baykuşu takip ederek yerlerine ulaştıklarını anlatmış. Sangi'nin anlattıkları Hoca'nın ilgisini çekmiş. Aklında iyi tutabilmiş, eserinde nasıl ele aldıysa, aynı şekilde bugün çocuklarına anlatıyordu:

"Eski zamanlarda Luvr ördeği olmasa dünya farklı yaratılırdı. Şu anki gibi yer ile suyun birbiriyle savaşmadan dünyanın başka türlü olacağı kimsenin aklına bile gelmezdi. Öyle olsaydı yer ile su bu şekilde birbirine kin besleyerek kalırdı galiba... O zamanda, şu anda üstümüzde uçmakta olan normal ördeğin Umay Anası olan Luvr ördeğinin yumurtlama zamanı imiş. Ördek yuva yapmak için avuç içi kadar kuru toprak aramış. Bu sırada dünyanın üzerinde tek başına uçuyormuş. Dünyanın bir ucundan diğer ucuna kadar uçmuş; fakat yuva yapacak bir dal ya da ot bulamadığı için çaresiz kalmış. Sancısı artan zavallı Luvr, öterek uçuyor, soyunu devam ettirecek yumurtasını denizin dipsiz ve belirsiz girdabına düşürürüm korkusuyla dikkatli hareket ediyormuş. Nereye giderse gitsin dört tarafı dalgalanan sonsuz su, kıyısı ve sonu olmayan ulu su. Bu dünyada yuva yapacak bir avuç kadar toprağın bile bulunamayacağını anlayarak ümidini yitirmiş. Luvr sonunda suya konup kendi tüylerinden koparak, dalga üstüne yuva yapmış. İşte o dalgalanan yuvadan da yer oluşmaya başlamış..."

Hepimiz Hoca'nın ağzına bakıyorduk. Bu efsanevi ördeği yakalayıp yiyormuşum gibi hissettim.

"Deniz Kıyısında Koşan Ala Köpek isimli uzun hikâyeyi okuduktan sonra, ilginç bir hadiseye şahit oldum." dedim.

"1977 yılının ekim aylarıydı. Oş'ta çalışıyordum. Öğrencileri pamuk toplamaya götürmüştüm. Hava çok sıcaktı. Öğrenciler pamuk topluyordu. Ben ise yeleşimden küçük bir gölgelik yaparak sizin uzun hikâyeyi 'Znamya' (1977 Sayı:4) dergisinden başımı kaldırmadan okuyordum. Eserin son sayfalarına gelmiştim. Bir damla su için Organ, Milgun, Emray'in canlarına kastediyorlardı. Kirisk'in durumu ağrıdı. 'Çıçkan (fare) ağa su ver...' diyerek bayıldı. Ben de sıcaktan çok susamıştım. O sırada her taraftan 'Susadık!', 'Su yok mu?', 'Su ne zaman gelecek?' diyen çocukların sesleri gelmeye başladı. 'Alın su!' dedi arabasını durdurmaya çalışan ve su taşıyan bir kişi. Hepsi birlikte arabaya koşup tartışarak su içiyorlardı. Ben de koştum, geldim. Kovanın dibinde suyun çamurlu kısmı kalmıştı; çaresiz kumlu, çamurlu suyu içtim. Demek o zaman, ben eseri okurken kendimi Kirisk'in yerine koyduğumdan susamışım. Her zaman hatırlarım."

Beni de büyük bir ilgiyle dinliyorlardı, kendim de heyecanlandım. Bu arada masalım bitmese diye diliyordum. Fakat gerçek olmayan birtakım şeyler katarak olayı abartmadım. Nasıl etkilendiysem o şekilde anlattım.

"Bir damla su insanın ömrüdür. Hayat bir damla sudan başlar. Onu unutarak, suyu boş yere şarıl şarıl akıtıyoruz. Geçenlerde, bayram günleri evimizde gündüzleri soğuk su kesildi. Yakın yerlerde çeşme de yok. Çok zor durumda kaldık. Araştırdığımda, suyun merkezdeki fiskiyeler için gönderildiğini öğrendim. Böyle de olur mu ki? Halk, evinde bir kaynatmalık suya muhtaçken sokakların güzelliği için o kadar suyu israf ediyoruz. Fiskiyelerden fışkırıp dökülen suyu tekrar kullanmak mümkün değilmiş. Bizde fiskiyeleri yapmayı hiç bilmiyorlar." dedi.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «Литрес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на Литрес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.